

OSLO TINGRETT

DOM

Avsagt: 07.01.2011

Saksnr: 10-099305MED-OTIR/04

Rettsens leder:
Tingrettsdommer Jannicke Johannesen

Meddommere:
Magne Johan Furesund
Ellen Cecilie Jahre Killengreen

Den offentlige påtalemyndighet Førstestatsadvokat Elisabeth Roscher
Politiadvokat Tarjei Istad

mot

Anders Talleraas Advokat Hege Birkeland Ersdal, Bjørn Stordrange
Magnus Stangeland Advokat Svein Aage Valen,
Advokatfullmektig Hans Erik Haukaas

DOM

Anders Talleraas, er født 04.02.1946 og bor i Brattåsen 3, 6422 Molde. I tillegg til at han mottar pensjon, har han en månedsinntekt på mellom 18 000 og 20 000 kroner etter skatt, og en formue på om lag 7,5 millioner kroner.

Magnus Stangeland, er født 17. mars 1941 og bor i 5392 Storebø. I tillegg til at han mottar en pensjon på vel 26 000 kroner hver måned, har han en årsinntekt på om lag 690 000 kroner før skatt. Han har ingen formue.

Statsadvokatene ved Økokrim har 14. mai 2010 satt begge under tiltale for overtredelse av:

Straffeloven § 271a, jf § 270 og § 271

for ved grov uaktsomhet å ha skaffet seg en uberettiget vinning ved å fremkalle eller utnytte en villfarelse og derved rettsstridig forlede noen til en handling som har voldt tap for den han handler for, og bedrageriet er grovt.

Grunnlag:

Gjelder Anders Talleraas

- a) Den 10. desember 2000 søkte han – etter å ha vært stortingsrepresentant i tidsrommet 1977 til 1997 – om pensjon etter den såkalte 75-årsregelen i lov 12. juni 1981 nr 61 om pensjonsordningen for stortingsrepresentanter § 2 fjerde ledd. På grunnlag av søknaden ble han innvilget pensjon med virkning fra 1. februar 2001. Både på søknadstidspunktet og senere unnlot han å opplyse Stortingets pensjonsstyre om at han hadde inntekter, i det vesentligste fra styrehonorarer, som oversteg pensjonsbeløpet, og som utelukket rett til den innvilgede ytelsen. Som følge av dette fikk han i perioden fra 1. februar 2001 til 30. april 2008 uberettiget utbetalt i alt kr 2 696 870 fra Statens pensjonskasse, hvilket medførte et tilsvarende tap for staten.

Gjelder Magnus Stangeland

- b) I brev mottatt av Stortinget den 22. desember 2004 søkte han – etter å ha vært stortingsrepresentant i tidsrommet 1985 til 1997 – om pensjon etter den såkalte 75-årsregelen i lov 12. juni 1981 nr. 61 om pensjonsordningen for stortingsrepresentanter § 2 fjerde ledd. På grunnlag av søknaden og en senere telefonsamtale ble han innvilget pensjon med virkning fra 1. oktober 2004. Både på søknadstidspunktet og senere unnlot han å opplyse Stortingets pensjonsstyre om at han hadde inntekter som oversteg pensjonsbeløpet, i form av fast lønn fra AS Bergen Yards, styrehonorarer og fri bil, og som utelukket rett til den innvilgede ytelsen. Som følge av dette fikk han i perioden fra 1. oktober 2004 til 28. februar 2006 uberettiget utbetalt i alt kr 536 195 fra Statens pensjonskasse, hvilket medførte et tilsvarende tap for staten.

Hovedforhandlingen ble holdt over 10 dager i tidsrommet 9.-25. november 2010.

De tiltalte møtte og forklarte seg. De erkjente seg ikke skyldig etter tiltalebeslutningen. Retten mottok forklaring fra 28 vitner. Dokumentasjonen fremgår av rettsboken.

Aktorene nedla påstand om at Talleraas dømmes i samsvar med tiltalebeslutningen til fengsel i 6 måneder, at Stangeland dømmes i samsvar med tiltalebeslutningen til fengsel i 60 dager, og at begge idømmes sakskostnader etter rettens skjønn.

Forsvarerne nedla påstand om at Talleraas og Stangeland frifinnes.

Rettsens vurdering

1 Innledning

1.1 Stortingspensjonsloven

Stortingsrepresentanter har rett til alderspensjon fra de er 65 år, jf lov om stortingspensjon av 12. juni 1981 nr 61 § 2 fjerde ledd, første punktum, såfremt de oppfyller kravene som er satt til opptjeningstid i første til tredje ledd. Pensjon ytes imidlertid ikke så lenge søkeren *”er medlem av Stortinget eller Regjeringen, eller er tilsatt i offentlig eller kommunal tjeneste i hovedstilling”*, jf femte ledd. For søkere som ikke omfattes av femte ledd, gjelder det ingen begrensninger i adgangen til å ha stilling og inntekt.

For full alderspensjon kreves en opptjeningstid på 12 ordentlige Storting eller mer, jf § 4 første ledd. Ved kortere opptjeningstid, skjer det en forholdsmessig avkortning, jf andre ledd. Full pensjon er definert som *”66 prosent av den årlige godtgjørelsen som til enhver tid er fastsatt for stortingsrepresentanter”*, jf igjen første ledd.

Retten til alderspensjon inntreffer *”likevel tidligere når summen av alder og opptjeningstid er 75 år”*, jf § 2 fjerde ledd, andre punktum. Denne såkalte 75-årsregelen gjelder *”dog ikke dersom vedkommende har eller får tilsvarende inntektsgivende arbeid”*, jf tredje punktum.

Disse bestemmelsene har stått uendret siden vedtakelsen i 1981. Den 17. desember 2010 ble imidlertid § 4 vedtatt endret. Med virkning fra 1. januar 2011, er pensjonsgrunnlaget tilpasset endret alderspensjon i folketrygdloven.

1.2 Tiltalen og vilkårene for skyld

Tiltalebeslutningen bygger på at stortingspensjonsloven må forstås slik at den som søker om eller mottar alderspensjon etter 75-årsregelen i § 2 fjerde ledd, andre punktum, ikke har rett til slik pensjon hvis han har eller får inntekt på nivå med eller over full pensjon.

Det er på det rene at Talleraas og Stangeland har mottatt full alderspensjon etter 75-årsregelen i et tidsrom og omfang som beskrevet i tiltalebeslutningen. Det er også på det rene at begge har hatt styreinntekter, og at Stangeland har blitt liknet for fordel av fri bil i periodene da de mottok pensjon, uten at noen av de to har gitt konkrete opplysninger om dette til Pensjonsordningen for stortingsrepresentanter. Endelig er det på det rene at begge har hatt inntekter som overskred full pensjon i disse periodene, hvis – men bare hvis – styreinntekter og / eller fri bil, regnes som ”*tilsvarende inntektsgivende arbeid*” i relasjon til § 2 fjerde ledd, tredje punktum.

Spørsmålet som retten må ta stilling til, er om Talleraas og / eller Stangeland har gjort seg skyldig i grovt uaktsomt bedrageri ved at de har unnlatt å gi fullstendige opplysninger om egen inntekt til pensjonsordningen. For at de skal kunne dømmes for grovt uaktsomt bedrageri, må følgende vilkår være oppfylt:

Objektivt sett må de for det første ha skaffet seg en uberettiget vinning; De må ha mottatt pensjonen uten å ha vært berettiget til det. For det andre må de ha fremkalt eller utnyttet en villfarelse ved ikke å ha gitt fullstendige inntektsopplysninger til pensjonsordningen. For det tredje må de rettsstridig ha forledet ordningen til å utbetale pensjonen. For det fjerde må utbetalingene ha voldt tap eller fare for tap for ordningen.

Subjektivt sett må de ha opptrådt grovt uaktsomt.

Hvis samtlige av disse vilkårene er oppfylt, vil det på grunn av størrelsene på pensjonsbeløpene som de to har mottatt, være tale om grovt uaktsomt, grovt bedrageri, jf straffeloven § 271a, jf § 270 og § 271.

1.3 Bakgrunnen for tiltalebeslutningene mot Talleraas og Stangeland

Etter avtale mellom Pensjonsordningen for stortingsrepresentanter og Statens Pensjonskasse av 24. mai 1963, er det Pensjonskassen som sørger for utbetaling av ytelser etter stortingspensjonsloven. Sakene mot Talleraas og Stangeland har sin bakgrunn i Riksrevisjonens revisjon av Pensjonskassen for 2007. Riksrevisjonen kom i juni 2008 til at seks tidligere stortingsrepresentanter – deriblant Talleraas og Stangeland – hadde fått til sammen 5 millioner kroner i uberettiget alderspensjon etter 75-årsregelen.

Stortingets presidentskap nedsatte deretter et utvalg av uavhengige eksperter – ledet av professor Asbjørn Kjørstad – for å gjennomgå forholdene som Riksrevisjonen hadde brakt opp om 75-årsregelen. Kjørstad-utvalget gikk blant annet gjennom saksmappene til de vel 50 tidligere representantene som hadde fått pensjon etter denne regelen i perioden 1998-2008. Utvalgets utredning forelå 8. januar 2009. Utvalget påviste svakheter ved særlig administreringen av ordningen. Det kom også til at Talleraas og Stangeland, samt Tore Austad, Kjell Magne Bondevik, Gro Brundtland og Thor-Eirik Guldbrandsen, hadde mottatt uberettiget pensjon.

I februar 2009 innledet Økokrim etterforskning med sikte på å klarlegge om det var grunnlag for personrettet etterforskning. Slik etterforskning ble etter hvert innledet mot Bondevik, Guldbrandsen, Talleraas og Stangeland. Sakene mot Austad og Brundtland ble etter kort tid vurdert som foreldet. Sakene mot Bondevik og Guldbrandsen ble etter hvert henlagt etter bevisets stilling.

Økokrim har bare tatt ut siktelse og tiltale mot Talleraas og Stangeland. Sakene mot de to må i prinsippet avgjøres uten hensyn til om andre i tilsvarende situasjon, også kunne blitt straffet, jf Rt 1976 side 652. Sakene skal avgjøres individuelt på grunnlag av deres egne forhold. Samtidig har sakene en del fellestrekk. For å unngå gjentakelser i størst mulig grad, ser retten det som hensiktsmessig å vurdere de to sakene parallelt.

1.4 Om Talleraas sitt mulige straffbare forhold er foreldet

Talleraas har fremholdt at hans mulige straffbare forhold ikke kan anses som et fortsatt forhold, og at saken hans er foreldet på samme måte som Gro Brundtland sin sak.

Et løpende trygdebedrageri anses som et fortsatt straffbart forhold, jf Rt 2007 side 583. Den strafferettslige foreldelsesfristen løper fra det tidspunktet da det straffbare forholdet opphørte, og avbrytes når mistenkte får stilling som siktet, jf straffeloven § 68 og § 69, jf straffeprosessloven § 82.

Slik retten ser det må Talleraas sitt mulige straffbare forhold anses som et fortsatt forhold på samme måte som et løpende trygdebedrageri. Hans forhold opphørte 30. april 2008. Foreldelsesfristen ble avbrutt da han ble siktet 16. april 2010.

Strafferammen for overtredelse av straffeloven § 271a, jf § 270 og § 271, er 2 år. Foreldelsesfristen for grovt uaktsomt bedrageri er da 5 år, jf straffeloven 67. Siden Talleraas sitt mulige forhold opphørte mindre enn 5 år før foreldelsesfristen ble avbrutt, er ingen deler av forholdet foreldet.

Selv om Talleraas sin sak i prinsippet skal avgjøres uavhengig av andres, bemerker retten at Brundtland sitt mulige forhold må anses opphørt senest i februar 2004 i og med at hun etter kort tid og på eget initiativ, tilbakebetalte pensjonen hun fikk fra dette tidspunktet. Hennes mulige forhold var således foreldet da Økokrim i februar 2009 innledet klarleggingen av om det var grunnlag for personrettet etterforskning.

2 Om de objektive vilkårene for skyld er oppfylt

2.1 Retten til alderspensjon etter 75-årsregelen i stortingspensjonsloven § 2 fjerde ledd

Det første objektive vilkåret for skyld – at Talleraas og / eller Stangeland må ha skaffet seg en uberettiget vinning – vil bare være oppfylt hvis de har hatt inntekter som utelukker rett til pensjon etter 75-årsregelen. Om så er tilfellet, avhenger av hvordan stortingspensjonsloven, og da særlig hvordan § 2 fjerde ledd, tredje punktum, er å forstå.

Talleraas og Stangeland har fremholdt at de helt fra de forhørte seg om muligheten for pensjon, oppfattet styrehonorarer som sporadiske og usikre inntekter som etter sin art faller utenfor uttrykket ”*tilsvarende inntektsgivende arbeid*”. Stangeland har fremholdt at han av samme grunn oppfattet fordelene av fri bil for å falle utenfor. Både Talleraas og Stangeland har i tillegg stilt spørsmål ved om uttrykket ”*tilsvarende inntektsgivende arbeid*” er et inntektsbegrep, hva som er virkningen av uttrykket og hvordan inntektene skal tidfestes.

Tolkningsspørsmålene som sakene mot de to reiser, er således hva som menes med uttrykket ”*har eller får tilsvarende inntektsgivende arbeid*”, hva slags virkning det har for retten til pensjon at det foreligger tilsvarende inntektsgivende arbeid, jf passusen ”*dette gjelder dog ikke*”, samt hvordan inntektene skal tidfestes.

Ved tolkningen av stortingspensjonsloven skal det resultatet som etter ordlyden og andre rettskilder alt i alt har de beste grunner for seg, legges til grunn. I motsetning til ved tvil om faktum, jf Rt 1978 side 882, gjelder det ikke noe prinsipp om at tvil om lovforståelsen skal komme de tiltalte til gode, jf Rt 1984 side 91.

Uttrykket ”*tilsvarende inntektsgivende arbeid*” i § 2 fjerde ledd, tredje punktum, kan etter en naturlig språklig forståelse henseile på både tilsvarende inntekt og tilsvarende arbeid. Ordet ”*tilsvarende*” kan med andre ord vise til både nivå på inntekt og type av arbeid. Samtidig spiller uttrykket i sin helhet klart nok tilbake på ”*pensjonsrettighetene*” etter 75-årsregelen i andre punktum. Sett i dette lyset fremstår det for retten som mest naturlig at uttrykket taler om tilsvarende nivå på inntekt, og ikke om tilsvarende type av arbeid. Det fremstår som lite naturlig at det inntektsgivende arbeidet skal være av tilsvarende art som pensjonsrettighetene. Uttrykket gir således et inntektsbegrep.

Slik retten ser det tilsier en naturlig språklig forståelse av uttrykket ”*inntektsgivende arbeid*” at det omfatter inntekter som kompenserer for arbeidsinnsats. Den omstendighet at lovteksten ikke inneholder noen presiseringer eller unntak, tilsier at det bare er inntekter som ikke er arbeidsinntekter, men kapitalinntekter, som faller utenfor etter sin art. Etter ordlyden omfattes da eksempelvis lønnsinntekter, styrehonorarer, naturalytelser som fri bil, næringsinntekter som har sammenheng med arbeidsinnsats, forfatterroyalties som har sammenheng med arbeidsinnsats og foredragsinntekter. Aksjeutbytte, renter på

bankinnskudd, leieinntekter, gevinst etter salg av eiendom og næringsinntekter som har sammenheng med kapitalinnsats, faller derimot utenfor.

Videre mener retten at passusen *"dette gjelder dog ikke"* må ses i sammenheng med pensjonsrettighetene som *"inntreffer ... når summen av alder og opptjeningsstid er 75 år"* i § 2 fjerde ledd, andre punktum. For retten fremstår det som den mest naturlige språklige forståelsen at pensjonsrettighetene etter andre punktum, ikke inntreffer i det hele tatt om det foreligger tilsvarende arbeidsinntekt, og at de inntreffer fullt ut om det ikke foreligger slik inntekt. Inntektsbegrepet er således også en inntektsgrense.

Siden pensjonsrettighetene etter § 2 fjerde ledd, andre punktum gir opptil 66 prosent av den årlige godtgjørelsen til stortingsrepresentanter, jf § 4 første ledd, fremstår det som mest naturlig at det er dette beløpet – full pensjon – som utgjør inntektsgrensen.

Endelig mener retten at en naturlig språklig forståelse av uttrykket *"har eller får"*, tilsier at en søker som *"har"* arbeidsinntekt som overstiger full pensjon, ikke får rett til pensjon, og at en pensjonist som etter hvert *"får"* slik inntekt, mister retten til pensjon. En naturlig språklig forståelse tilsier også at en søker som ikke *"har"*, men *"får"* slik inntekt fra det tidspunktet pensjonsrettighetene inntreffer – med andre ord fra inntreden i ordningen – ikke oppfyller vilkårene for rett til pensjon.

Pensjonsordningen for stortingsrepresentanter ble etablert ved lov av 15. desember 1950. Denne hadde ingen 75-årsregel. Forarbeidene til loven fra 1981 er tause om bakgrunnen for at nettopp formuleringen *"har eller får tilsvarende inntektsgivende arbeid"* ble valgt. De gir likevel noe veiledning om hva som ligger i formuleringen og virkningen av den.

Ved tilblivelsen av loven var det forslaget fra pensjonsstyret og administrasjonskomiteen om å oppheve passusen *"tilsatte i offentlig eller kommunal stilling i hovedtjeneste"* i § 2 femte ledd, som var gjenstand for mest oppmerksomhet. I forslaget fra pensjonsstyret som den gangen var ledet av Lars Platou, ble det vist til at søkere med høyere ervervs- eller arbeidsinntekter fra privat sektor enn de nevnte offentlig eller kommunalt tilsatte, får pensjon, jf pensjonsstyrets innstilling av 17. februar 1977 side 2. Forslaget var ment å fjerne denne forskjellsbehandlingen.

Under debatten i Odelstinget minnet saksordfører Tom Thoresen om at pensjonering etter 75-årsregelen, ikke skal skje hvis *"vedkommende har eller får tilsvarende inntektsgivende arbeid"*, jf forhandlingene i Odelstinget nr 51 2. juni 1981 side 788. Han fortsatte med å vise til pensjonsstyrets innstilling hvor det står på side 4:

"Når det i lovteksten opereres med uttrykket "tilsvarende inntektsgivende arbeid", menes det en inntekt som ligger på samme nivå som full alderspensjon."

Passusen i § 2 femte ledd ble beholdt etter debatten i Odelstinget og Lagtinget. Thoresens uttalelser om at pensjonering ikke skal skje ved inntekt på samme nivå som full pensjon,

ble ikke debattert. Retten ser denne uttalelsen som støtte for at uttrykket ”*tilsvarende inntektsgivende arbeid*” er et inntektsbegrep, og at størrelsen på full pensjon utgjør en inntektsgrense. Thoresen har i sin forklaring bekreftet denne forståelsen.

75-årsregelen ble innført som alternativ til å senke pensjonsalderen. Etter rettens vurdering er overveielserne om dette av interesse for inntektsbegrepets innhold. Det heter om dette i pensjonsstyrets innstilling på side 4:

”Styret har overveiet å foreslå at aldersgrensen nedsettes fra 65 til 60 år. Begrunnelsen for dette er at en 60-åring vil ha like store vanskeligheter som en 65-åring med å få tak i nytt arbeide etter at vedkommende har sluttet på Stortinget. Når styret likevel ikke fremmer forslag om nedsettelse av pensjonsalderen nå, henger det sammen med at en i stedet foreslår en noe mer fleksibel aldersgrense. Som utgangspunkt bibeholdes pensjonsalderen – 65 år – men en finner at lang tjenestetid bør kunne betinge en noe lavere pensjonsalder, forutsatt at tilbakegang til tidligere stilling eller mulighetene for annet tilsvarende arbeid er stengt.”

Likeledes er det i merknaden til § 2 i Innst O nr 101 (1980-81) på side 2 vist til ”*at representanter som trer ut av Stortinget, og som har få år igjen til pensjonsalder, ... ofte kan komme i en vanskelig stilling i de få yrkesaktive år som gjenstår for dem*”.

Thoresen sa i sitt saksfremlegg for Odelstinget, jf forhandlingene på side 787, at 75-årsregelen ”*vil lette mulighetene for en del av dem som kommer i en vanskelig situasjon når de forlater Stortinget*”.

Slik retten ser det viser disse uttalelsene at 75-årsregelen er ment som et sikkerhetsnett for tidligere representanter som ellers ikke ville hatt inntekter å leve av. Forarbeidene sier ikke mer om formålet med regelen. Den omstendighet at det etter ordlyden og forarbeidene er adgang til å ha inntekt opptil full pensjon uten at inntekten kommer til fradrag krone for krone – at det med andre ord er adgang til å ha opptil to ganger 66 prosent av godtgjørelsen til stortingsrepresentanter i inntekt og pensjon – tilsier riktignok at regelen ikke er ment som et rent sikkerhetsnett. At sikkerhetsnett betraktninger er det eneste tydelige uttalte formålet med regelen, taler imidlertid for at inntektsbegrepet favner vidt; at regelen er ment for tidligere representanter som ellers ville stått på bar bakke.

Retten ser heller ikke at forarbeidene gir holdepunkter for å tolke inntektsbegrepet innskrenkende slik at sporadiske og usikre inntekter, og styrehonorarer og fri bil, faller utenfor etter sin art. Uttrykket sporadiske og usikre inntekter er ikke nevnt. Det er derimot honorarer. Saksordføreren uttalte, jf forhandlingene i Odelstinget side 790:

” ... Det kan nok oppfattes urimelig i en del sammenhenger at en har inntekt i tillegg til pensjon fra Stortinget. Vi har imidlertid sett det som temmelig umulig å innskjerpe denne regelen, idet det setter dem som har inntekt i form av private ansettelsesforhold, honorarer eller på annen måte, i en prinsipielt annen stilling enn de som har offentlig stilling og lønnes etter lønnsregulativet.”

Thoresen har i sin forklaring bekreftet at inntektsbegrepet ikke bare omfatter inntekt fra ansettelsesforhold, men også honorarer eller inntekt på annen måte.

Etter rettens syn taler videre formålet med 75-årsregelen – at den skal sikre tidligere representanter livsopphold ved inntektsbortfall – for at uttrykket ”*har eller får*” må forstås slik at det er grenseoverskridende inntekter som søkeren eller pensjonisten enten har eller med rimelig grad av trygghet får, som utelukker retten til pensjon.

Retten mener at det er i denne sammenhengen at uttrykket sporadiske og usikre inntekter, har interesse. Det er inntekter som ikke bidrar til grenseoverskridelse og som søkeren eller pensjonisten ikke med rimelig grad av trygghet får, som det er naturlig å beskrive som sporadiske og usikre uten betydning for retten til pensjon. Hvis søkeren eller pensjonisten må sies å ha eller med rimelig grad av trygghet få for eksempel grenseoverskridende styreinntekter og bilfordeler, er det etter rettens syn ikke naturlig å se disse inntektene på denne måten. Etter dette resonnementet vil styreinntekter og bilfordeler ikke være sporadiske og usikre inntekter etter sin art, men etter en konkret vurdering.

Frem til 6. mars 2009 ble pensjonsordningen administrert av et styre som besto av fem medlemmer med varamedlemmer. Styremedlemmene ble valgt av og blant stortingsrepresentantene for 4 år av gangen. Søknader om ytelser etter loven, ble saksbehandlet av en sekretær som Stortingets administrasjon stilte til rådighet for styret på deltid. Saksbehandlingen skjedde stort sett muntlig. Søknader om pensjon etter 75-årsregelen ble regnet som kurante. Avgjørelsene av disse søknadene ble derfor i hovedsak delegert til styrets leder. De øvrige medlemmene deltok bare i begrenset utstrekning. Det er derfor i første rekke sekretæren, og i noen grad også styrelederen, som har opparbeidet seg kunnskap om og praktisert regelen.

I følge Astrid Risnes, som var sekretær for pensjonsstyret fra 1987-2009, kunne søkere i full stilling i offentlig eller privat sektor ikke få alderspensjon etter 75-årsregelen. Andre kunne derimot ha inntekter ved siden av så lenge disse var lavere enn full alderspensjon. Søkeren kunne ha deltidsstilling og / eller sporadiske og usikre inntekter opp til størrelsen på full pensjon. Det gjaldt da, slik hun så det, en vid inntektsgrense. I følge Risnes har uttrykket ”*sporadiske og usikre inntekter*” vært brukt i lang tid. Uttrykket var bare ment som en beskrivelse, og ikke som en definisjon på inntekter som falt utenfor etter sin art. Bare kapitalinntekter gjorde det.

Risnes forklarte til politiet i februar 2009 at styreinntekter ”*ble regnet som sporadisk eller usikker inntekt og medførte ikke i seg selv bortfall av pensjon*”. Denne forklaringen tyder på at styreinntekter ble regnet som sporadiske og usikre per definisjon, men også på at denne kategoriseringen ikke uten videre medførte bortfall av pensjonen.

Risnes har gitt uttrykk for mye av det samme skriftlig. I notat til pensjonsstyret av 28. oktober 1996 tok hun til orde for at nivået for ”*tilsvarende inntektsgivende arbeid*”, burde

vurderes på nytt. Bakgrunnen var at full alderspensjon hadde blitt oppregulert fra 195 000 til 249 816 kroner per år med virkning fra 1. juli 1996 som følge av at godtgjørelsen til representantene hadde blitt oppregulert fra samme dato. I denne forbindelsen skrev hun:

”Ved vurderingen av inntekt legges alle typer inntekter unntatt kapitalinntekter, til grunn.”

Som medsekretær for utvalget som Stortingets presidentskap nedsatte ”for å foreta en gjennomdrøfting av ulike forhold og godtgjørelser knyttet til vervet som stortingsrepresentant” – ledet av daværende visepresident i Odelstinget Berit Brørby – skrev Risnes at den viktigste betingelsen for rett til alderspensjon etter 75-årsregelen ”er likevel at man ”ikke har eller får tilsvarende inntektsgivende arbeid””, jf dokument 17 (2002-2003) side 31. I forlengelsen av dette er uttrykket sporadiske og usikre inntekter brukt skriftlig for første gang i et offentlig tilgjengelig dokument. Her heter det:

”Dette tolkes slik at man kan ha sporadiske / usikre inntekter ved siden av pensjonen, men den samlede inntekt kan ikke overstige høyeste pensjon, fra 1. oktober 2002 359 700 kroner per år.”

At man kan ha sporadiske / usikre inntekter ved siden av pensjonen såfremt den samlede inntekten ikke overstiger høyeste pensjon, fremgår også av brev til Grete Knudsen av 5. august 2003 og Ranja Hauglid av 13. november 2003, samt et faktaark om stortingspensjonsordningen av juni 2006.

De skriftlige uttalelsene tyder på at det i praksis er uten rettslig betydning om inntekter kan kategoriseres som sporadiske og usikre. Uttalelsene kan også være utslag av at det er lite naturlig å beskrive inntekter som er så høye at de bidrar til overskridelse av inntektstaket, på denne måten. Den praktiske konsekvensen er uansett at alle inntekter med unntak for kapitalinntekter, er ansett for å være av betydning for retten til pensjon enten de kan beskrives som sporadiske og usikre eller ikke.

Erik Dalheim, som var medlem av og leder for pensjonsstyret i perioden 1985-2001, har forklart seg sammenfallende med Risnes om hvordan 75-årsregelen ble praktisert. Sigvald Oppebøen Hansen, som var medlem av og leder for styret i perioden 1997-2009, har i korthet forklart at han ikke hadde tilstrekkelig kunnskap om dette.

Risnes har for øvrig forklart at hun ikke kunne huske at det på noe tidspunkt var noen diskusjon om inntektsbegrepets innhold. Det fremgår riktignok av pensjonsstyrets protokoll av 30. oktober 1996:

” ... Når det gjelder definisjon av begrepet ”tilsvarende inntektsgivende arbeid” i lovens § 2, 4. ledd, vil styret legge vekt på at det ikke må innføres en ordning hvor man kommer dårligere ut enn lovens bokstav tilsier. Lederen vil drøfte spørsmålet under hånden med stortingspresidenten og komme tilbake til pensjonsstyret før endelig konklusjon og standpunkt i saken.”

I følge Risnes må protokollen ses i sammenheng med at hun hadde tatt til orde for å vurdere nivået på inntektstaket i notatet til styret av 28. oktober 1996. Det fremgår ellers av protokollen at styret tok hennes notat til etterretning.

Dalheim har forklart at han ikke husket noen diskusjon – heller ikke med daværende stortingspresident Kirsti Kolle Grøndahl – om inntektsbegrepets innhold. Heller ikke Oppebøen Hansen husket dette.

Slik retten ser det gir heller ikke svarene som pensjonsordningen ga til Riksrevisjonen i brev av 27. mai og 20. oktober 2008, uttrykk for at sporadiske og usikre inntekter er uten betydning for retten til pensjon.

Retten ser det uansett som mest vesentlig for sakene mot Talleraas og Stangeland at det ikke er fremvist noen eksempler på at ordningen har innvilget søknader om pensjon etter 75-årsregelen dersom den har hatt positiv kunnskap om at søkeren ville ha arbeidsinntekter – det være seg faste og sikre eller sporadiske og usikre – på nivå med eller over full pensjon fra inntreden i ordningen. Det samme gjelder positiv kunnskap om at søkeren med rimelig grad av trygghet ville få grenseoverskridende arbeidsinntekt fra inntreden. Slike søkere har blitt veiledet bort.

På den andre siden legger retten til grunn at det finnes i alle fall ett eksempel på at en tidligere representant, som hadde trådt inn i ordningen og fått inntekt som oversteg pensjonen i en avgrenset periode, ble benådet og fikk beholde pensjonen ved at inntekten ble vurdert over 3 år. Risnes har forklart at det gjaldt en slik 3-årsregel. Retten ser Risnes sin e-post til Gunhild Øyangen av 15. mai 2007 om at det ble forventet at hun meldte opphør av pensjonen hvis hennes styreinntekter oversteg inntektstaket ”*på årsbasis, ... år etter år*”, som utslag av en slik regel.

Retten finner det etter dette hevet over rimelig tvil at det foreligger langvarig, omfattende og konsekvent praksis, jf Rt 1995 side 54, for at ordningen ikke har innvilget pensjon dersom den har hatt positiv kunnskap om at søkeren hadde eller med rimelig grad av trygghet ville få arbeidsinntekter på nivå med eller over full pensjon fra inntreden i ordningen. På dette punktet leder således ordlyd, forarbeider og praksis til samme resultat.

Begrepene pensjonsgivende inntekt i folketrygdloven og personinntekt i skatteloven, er ikke nevnt i ordlyden eller forarbeidene til stortingspensjonsloven. Det tolkningsresultatet som retten utleder av ordlyd, forarbeider og praksis, gir imidlertid et inntektsbegrep som i hovedtrekk er sammenfallende med inntektsbegrepene i folketrygd- og skatteloven. Alle de tre begrepene omfatter inntekter som har sammenheng med arbeidsinnsats eller fordeler vunnet ved arbeid, og omfatter eksempelvis lønnsinntekter, styreinntekter, fri bil og næringsinntekter som har sammenheng med arbeid.

Riktignok skrev pensjonsordningen i brev til Riksrevisjonen av 27. mai 2008 at inntektsbegrepet i § 2 fjerde ledd, tredje punktum ikke er fullt ut sammenfallende med inntektsbegrepet i folketrygdloven. Ordningen kom imidlertid ikke inn på hva forskjellene skal bestå i. I følge Risnes er den såkalte 3-årsregelen, nettopp bygd på folketrygdlovens regler.

Videre har Risnes forklart at det ved saksbehandlingen, ikke ble bygd på skattelovens kategorisering av arbeids- og kapitalinntekt, men at hun – uten å ha diskutert det med noen i detalj – la den enkeltes skattbare inntekt til grunn. Samtidig har hun forklart at styreinntekter fra selskaper hvor søkeren eller pensjonisten eide alle aksjene, ble ansett som kapitalinntekt siden han da i praksis kunne ha valgt å ta ut sine verdier som utbytte. Hun har også gitt uttrykk for at verken hun eller styret hadde naturalytelser med i tankegangen.

Slik retten ser det taler imidlertid reelle hensyn for at inntektsbegrepene i de tre lovene, har samme innhold.

Stortingspensjonsloven er en del av norsk pensjonsrett. Etter avtalen mellom pensjonsordningen og Statens Pensjonskasse fra 1963, tilligger det Pensjonskassen å samordne stortingspensjonen med annen pensjon – herunder pensjon etter folketrygdloven – som søkeren eller pensjonisten måtte ha opparbeidet. Videre forutsetter loven at det skal skje en inntektsprøving. Åpenbare praktiske behov tilsier at de tre begrepene forstås likt. Retten mener derfor at inntektsbegrepet i stortingspensjonsloven følger inntektsbegrepene i folketrygd- og skatteloven.

Av samme grunn mener retten at folketrygd- og skattelovens regler for tidfesting av inntekter, som utgangspunkt må gjelde ved inntektsprøvingen etter stortingspensjonsloven.

Pensjongivende inntekt og personinntekt fastsettes for hvert kalenderår. Etter skatteloven § 14-3 første ledd periodiseres arbeidsinntekter etter kontantprinsippet. Eksempelvis legges et styrehonorar på personinntekten i det inntektsåret det utbetales, selv om honoraret er opptjent i det foregående året. Stortingets pensjonsordning har da også i praksis tidfestet inntektene på denne måten, men med ett unntak; fordi feriepenger kan kreves utbetalt ved arbeidsforholdets slutt, har de blitt periodisert til året da arbeidsforholdet opphørte, jf ferieloven § 11 tredje ledd.

Så lenge pensjonsrettighetene omfatter hele inntektsår, skal inntektsprøvingen etter stortingspensjonsloven skje ved at årlig inntekt sammenliknes med årlig pensjon. At det skal skje en sammenlikning på årsbasis, har også støtte i at pensjonen er definert som en årlig størrelse, jf § 4 første ledd.

Når pensjonsrettighetene inntreffer eller opphører midt i et inntektsår, tilsier ordningens formål – at den skal dekke løpende utgifter til livsopphold ved inntektsbortfall – og

pensjonens karakter – at den er en terminvis månedlig ytelse – at utgangspunktet om en sammenlikning på årsbasis modifiseres.

Retten forstår Risnes slik at det i disse tilfellene skjedde en sammenlikning på månedlig eller forholdsmessig basis. Hun har forklart at en søker fikk pensjon fra den måneden han sto uten jobb, selv om årlig inntekt overskred årlig pensjon. Tilsvarende mistet en pensjonist pensjonen fra den måneden han fikk full jobb, selv om årlig inntekt ikke overskred årlig pensjon.

En gjennomgang av sakene til de andre tidligere stortingsrepresentantene som er beskrevet for retten, bekrefter denne fremstillingen. Eksempelvis fikk Tore Austad pensjon fra 1. juli 1998 da han reduserte sin stilling og inntekt. Tilsvarende opphørte Rolf Hellem sin pensjon fra 1. desember 1983 da han begynte i fast stilling.

Når det gjelder inntekter for arbeid som utføres gjennom et helt år, men som utbetales året etter, slik tilfellet er for styrehonorarer, kan det – slik Talleraas har gjort – reises spørsmål om disse skal fordeles på alle månedene i utbetalingsåret eller bare regnes som månedsinntekt i utbetalingsmåneden.

Slik retten ser det taler reelle hensyn for at inntektsprøvingen avspeiler at denne typen inntekter opptjenes gjennom et helt år. En pensjonist som bare har styrehonorarer ved siden av pensjonen ville ellers – ved å legge alle utbetalingene av slike honorarer til en måned i året – kunne hoppe ut av ordningen i utbetalingsmåneden, for så å hoppe inn i den igjen i de andre månedene av året. En gjennomgang av sakene til de andre pensjonistene tyder da heller ikke på en slik praksis. Denne typen inntekter må således fordeles likt på alle månedene i utbetalingsåret.

Oppsummeringsvis mener retten at stortingspensjonsloven må forstås slik at en søker overhodet ikke har rett til alderspensjon etter 75-årsregelen hvis han fra inntreden i ordningen, har eller med rimelig grad av trygghet får pensjonsgivende inntekt eller personinntekt, herunder styreinntekt, fri bil eller næringsinntekt som har sammenheng med arbeidsinnsats, som overskrider full pensjon. En pensjonist som med rimelig grad av trygghet får slik inntekt fra et gitt tidspunkt, mister pensjonen fra dette tidspunktet.

Inntektsprøvingen skal skje ved sammenlikning av årlig inntekt og årlig pensjon. Ved inntreden og uttreden midt i et inntektsår, skal det skje en måneds- eller forholdsvis sammenlikning. Inntekter for arbeid som utføres gjennom et helt år, men som først utbetales året etter, fordeles likt på alle månedene i utbetalingsåret.

Disse tolkningsresultatene synes også å være lagt til grunn av Kjønstad-utvalget.

2.1.1 Om Talleraas har fått uberettiget pensjon

Da Talleraas søkte om alderspensjon etter 75-årsregelen i desember 2000, arbeidet han i og hadde lønnsinntekt fra Tallikon AS – et selskap han hadde etablert selv.

På søknadstidspunktet hadde han dessuten gamle og nye styreverv i andre selskaper. I følge Per Rolf Sævik som er administrerende direktør i Havila AS – holdingselskapet i Havila-gruppen – hadde Talleraas da hatt styreverv i ulike selskaper i denne gruppen i om lag 15 år. I tillegg hadde han hatt styreverv i Rauma Gruppen AS og Romsdals Fellesbank AS i alle fall siden 1997. Han hadde dessuten fått styreverv i aksjeselskapene Havtrade, Havyard og Havyard Leirvik.

I 2000 hadde Talleraas en årsinntekt på vel 630 000 kroner. Av dette beløpet utgjorde styreinntekter vel 283 000 kroner. I følge Sævik har det aldri forekommet at det ikke har blitt utbetalt styrehonorar fra selskapene i Havila-gruppen. Talleraas har også forklart at han alltid har fått utbetalt styrehonorar året etter utførelsen av styrearbeid. Det eneste eksempelet på avvik er et honorar på 160 000 kroner fra Havila Shipping AS i 2006. Dette honoraret omfattet to års styrearbeid.

Selv om styreinntekter etter rettens lovtolkning uten videre skal regnes med ved inntektsprøvingen, bemerker retten likevel at den i dette lyset finner det lite naturlig å beskrive Talleraas sine styreinntekter som sporadiske og usikre på søknadstidspunktet.

Da Talleraas begynte å motta pensjon fra februar 2001, hadde han en månedlig inntekt på 36 515 kroner når styrehonorarene tas med. Den månedlige pensjonen var 26 950 kroner. Inntekten for hele 2001 var 438 174 kroner medregnet styrehonorarene, mens full pensjon var 323 400 kroner. Inntektstaket var med andre ord overskredet både på måneds- og årsbasis da han trådte inn i pensjonsordningen. Inntektssituasjonen endret seg lite siden, og fortsatte å overskride full pensjon gjennom hele tiltaleperioden.

Retten finner det etter dette bevist utover over rimelig tvil at det allerede på søknadstidspunktet forelå sikkerhet for at Talleraas hadde lønns- og styreinntekter som samlet overskred inntektstaket for rett til alderspensjon, og at det på dette tidspunktet forelå rimelig grad av trygghet for at han ville fortsette å få grenseoverskridende inntekter fra han trådte inn i ordningen i februar 2001. Han hadde også slike inntekter gjennom hele tiltaleperioden, rent faktisk. Han har således objektivt sett skaffet seg en uberettiget vinning i hele tiltaleperioden.

2.1.2 Om Stangeland har fått uberettiget pensjon

Stangeland har bestridt at han har hatt personinntekt over full pensjon i tiltaleperioden.

Han har for det første hevdet at han ikke skulle vært fordelsbeskattet for fri bil – en Subaru Outback som arbeidsgiveren Bergen Yards AS leaset fra november 2003 til november 2006 – fordi den ikke ble brukt privat, men i tjeneste av ham selv og andre.

Det er på det rene at Stangeland har blitt fordelsbeskattet for privat bruk av denne bilen, og at han har fått et standardtillegg i personinntekten for dette, jf skatteloven § 5-13. Denne fordelsbeskatningen er ikke påklagd.

Etter forskrift til skatteloven av 19. november 1999 § 5-13-2, jf liknings-ABC for 2005 side 170, forutsetter et slikt standardtillegg at skatteyder eller hans husstand har hatt adgang til å bruke bilen privat. Adgang til sporadisk bruk av arbeidsgivers bil, som for eksempel til lån en enkelt dag til flytting, utløser ikke slik beskatning. Det gjør derimot adgang til bruk i et minstemål av regularitet eller varighet, som for eksempel til lån i ferien. Videre er det ikke faktisk, men rettslig adgang til bruk av arbeidsgivers bil, som er avgjørende, jf Eidsivating lagmannsretts dom av 5. juni 2009 (LE-2008-132956).

Retten betviler ikke at den aktuelle bilen ble brukt i tjeneste og at Stangeland hadde begrenset bruk for bilen til og fra sitt kontor som lå om lag 500 meter fra hjemmet. Retten finner det likevel bevist utover rimelig tvil at Stangeland hadde rettslig adgang til privat bruk av bilen som tilfredsstilte minstemålet til regularitet og varighet for fordelsbeskatning.

Bare den omstendighet at Stangeland har godtatt en fordelsbeskatning med et påslag i personinntekten med godt og vel 100 000 kroner i året, taler sterkt for at han hadde adgang til slik privat bruk. Forklaringene fra Elisabeth Blåsternæs og Bente Vangsnes – som begge har hatt med regnskapsføringen i Bergen Yards å gjøre – taler for det samme. Begge har forklart at riktigheten av denne fordelsbeskatningen aldri var tema.

Stangeland hadde bare én privateid bil i tiltaleperioden. Samtidig egnet bilen han ble fordelsbeskattet for, seg godt til privat bruk. Stangeland har forklart at han kjøpte denne bilen til ektefellen da leasingkontrakten utløp i november 2006. Begrunnelsen var at det var praktisk med to biler siden de var to i huset. Samtidig har han ikke gitt noen forklaring på hvorfor dette praktiske behovet først oppsto da leasingkontrakten utløp. Også denne omstendigheten taler sterkt for at han hadde adgang til regelmessig privat bruk av bilen over tid. Stangeland forklarte da også til Kjønnstadsutvalget at bilen ble mest brukt av ektefellen.

Dessuten har Stangeland forklart om vekselbruk mellom egen og arbeidsgivers bil. Han hadde en personlig bensinkortkonto for bilen. Utskrift fra kontoen viser at bilen hadde hyppige fyllinger. Leasingfakturaene for bilen var påført hans initialer. I listen over biler i Bergen Yards sitt forsikringsbevis, står hans navn tilføyd etter registreringsnummeret til bilen. Blåsternes har da også forklart at det var Stangeland som disponerte bilen.

Stangeland har for det andre hevdet at det ved fastsettelsen av hans personinntekt for 2004 og 2005, skulle vært tatt hensyn til negativ beregnet personinntekt etter delingsmodellen.

Det er på det rene at Stangeland drev Magnus Stangeland Båtutleie ENK, og at han var deltaker i Notbruket Vaaghav ANS disse årene. Enkeltmannsforetaket hadde et negativt driftsresultat på 243 244 kroner i 2004, og et positivt driftsresultat på 1 597 kroner i 2005. Det ansvarlige selskapet hadde negativt driftsresultat begge år. Underskuddet var 312 209 kroner i 2004 og 158 824 kroner i 2005. Underskuddene fra næringsvirksomheten er kommet til fradrag ved beregningen av den alminnelige inntekten begge år.

Det er videre på det rene at Stangeland ikke har levert skjema for beregnet personinntekt etter delingsmodellen for 2004 og 2005. Det er da heller ikke beregnet noen slik personinntekt.

Frem til og med inntektsåret 2005 kunne personlige skatteyttere kreve beregnet personinntekt etter delingsmodellen av inntekt i enkeltmannsforetak og deltakerliknet selskap dersom (1) foretaket / selskapet drev næringsvirksomhet, (2) skattyteren hadde utøvet tilstrekkelig aktivitet / arbeid i foretaket / selskapet, det vil si gjort en arbeidsinnsats på 300 timer i året, og (3) skattyteren var eier eller hadde krav på andel av overskuddet, jf Liknings-ABC for 2005 side 788 og 792.

Negativ beregnet personinntekt for et foretak / selskap ett inntektsår, kom imidlertid ikke direkte til fradrag i personinntekten dette året, men til fradrag i eventuell positiv beregnet personinntekt for det samme foretaket / selskapet senere år, jf forklaringene fra seniorrådgiver i Skatt Øst Erik Ottersen og statsautorisert revisor Gunnbjørn Gulliksen. Bare positiv beregnet personinntekt kom direkte til beskatning.

Retten finner det bevist utover rimelig tvil at vilkårene for å kreve beregnet personinntekt etter delingsmodellen for 2004 og 2005, ikke var oppfylt.

Bare den omstendighet at Stangeland ikke har levert skjema for beregnet personinntekt, taler sterkt for at han selv mente at han ikke oppfylte aktivitetskravet. I tillegg kommer det at Gulliksen har forklart at han drøftet med Stangeland at han ikke oppfylte aktivitetskravet for noen av de to selskapene.

Retten finner det dessuten uansett bevist utover rimelig tvil at en eventuell negativ beregnet personinntekt, ikke ville redusert hans personinntekt i 2004 og 2005.

Det er som nevnt ikke beregnet personinntekt for disse årene. Det kan langt fra legges til grunn at denne ville vært identisk med underskuddene i næring disse to årene. Om det hadde blitt beregnet en personinntekt, og denne hadde vært negativ, ville den dessuten ikke ha kommet direkte til fradrag i personinntekten, men bare til fradrag i eventuell positiv

beregnet personinntekt for det samme foretaket / selskapet senere år. Den ville således vært uten direkte betydning for personinntekten.

I den videre vurderingen av om Stangeland har mottatt uberettiget pensjon, legger retten etter dette til grunn at han er blitt korrekt liknet i tiltaleperioden.

Da Stangeland sendte søknad om alderspensjon i desember 2004, hadde han sluttet som administrerende direktør i Bergen Yards og gått over i deltidsstilling som konsulent i det samme selskapet. Overgangen fra direktør- til konsulentstillingen, skjedde med virkning fra 1. september 2004, og innebar at månedslønnen ble redusert fra 73 000 til 30 000 kroner. Han hadde også hatt fordel av fri bil siden november 2003. Han nøt godt av denne fordelene gjennom hele året. Fordelen utgjorde månedlig 7 743 kroner.

I tillegg hadde han styreverv i andre selskaper. Stangeland har forklart at han regnet styrevervet han hadde i Redningsselskapet, som sikkert. Han hadde hatt styreverv i DOF ASA i 2003, og hadde styreverv i DOF Holding AS fra 2004. Han hadde også eierinteresser i begge selskaper.

I 2004 utgjorde inntektene fra styrearbeid i alt 207 788 kroner. Hoveddelen av disse inntektene var utbetalt på søknadstidspunktet. Både i 2004 og 2005 fikk han 75 000 kroner i styrehonorar fra Redningsselskapet. I 2004 fikk han 100 000 kroner fra DOF. Både i 2005 og 2006 mottok han 50 000 kroner fra DOF Holding.

Selv om naturalytelser og styreinntekter etter rettens lovtolkning uten videre skal regnes med ved inntektsprøvingen, bemerker retten likevel at den i dette lyset finner det lite naturlig å beskrive Stangeland sin bilfordel og styreinntekter som sporadiske og usikre på søknadstidspunktet.

Stangeland fikk innvilget alderspensjon etter 75-årsregelen med virkning fra 1. oktober 2004. I oktober 2004 var månedlig inntekt 55 058 kroner når både styrehonorarer og fri bil tas med, og 47 316 kroner når bare styrehonorarer tas med. Den månedlige pensjonen var 31 185 kroner. Inntektstaket ble dermed overskredet på månedsbasis både med og uten fri bil. Inntekten for hele 2004 var 1 117 596 kroner. Av dette beløpet utgjorde bilfordelen vel 100 000 kroner. Full alderspensjon i 2004 var 363 330 kroner. Inntektstaket ble således overskredet også på årsbasis både med og uten fri bil.

Inntekten for 2005 var 635 000 kroner. Pensjonsbeløpet dette året var 377 850 kroner. Selv om det gjøres et maksimalt gunstig fradrag i inntekten for 2005 for feriepenge opptjent i direktørstillingen i 2004 på 83 512 kroner (8 måneder x 73 000 kroner x 14,3 prosent) og for fri bil med 117 480 kroner, ble inntektstaket overskredet.

Inntektene fra styreverv sank gjennom hele tiltaleperioden. I 2005 utgjorde de 159 000 kroner. I 2006 utgjorde de 68 000 kroner. Siden Stangeland beholdt vervet i et selskap som

han hadde eierinteresser i – DOF Holding – mener retten at denne reduksjonen ikke gjør det mer naturlig å beskrive styreinntektene mot slutten av tiltaleperioden som sporadiske og usikre. Inntektstaket ble uansett overskredet gjennom hele tiltaleperioden, både med og uten fri bil.

Retten finner det etter dette bevist utover rimelig tvil at det allerede på søknadstidspunktet forelå sikkerhet for at Stangeland hadde samlede inntekter både med og uten fri bil som overskred inntektstaket, og at det forelå rimelig grad av trygghet for at han ville fortsette å ha det fra han trådte inn i ordningen i oktober 2004. Han hadde rent faktisk slike inntekter gjennom hele tiltaleperioden. Også Stangeland har således objektivt sett skaffet seg en uberettiget vinning i hele tiltaleperioden.

2.2 Om Talleraas og / eller Stangeland har fremkalt eller utnyttet en villfarelse hos Stortingets pensjonsordning

Det er på det rene at Talleraas søkte om alderspensjon etter 75-årsregelen uten at han da eller senere ga konkrete opplysninger om egne styreinntekter. Også Stangeland søkte om slik pensjon uten at han da eller senere ga konkrete opplysninger om egne styreinntekter og fordel av fri bil. Videre er retten kommet til at styreinntektene og / eller bilfordelen hadde betydning for deres rett til pensjon.

De to ga således ikke et korrekt og fullstendig bilde av sin inntektssituasjon til stortingspensjonsordningen.

Retten finner det da hevet over rimelig tvil at begge de tiltalte, ved kombinasjon av aktiv søknad og fortielse om egen inntektssituasjon, fremkalte en villfarelse hos pensjonsordningen. Ordningen trakk på denne bakgrunnen den feilaktige slutningen at ingen av dem hadde inntekt som overskred inntektstaket, og at begge dermed hadde rett til pensjon.

2.3 Om Talleraas og / eller Stangeland rettsstridig har forledet pensjonsordningen til å utbetale alderspensjon

Retten legger som nevnt til grunn at det foreligger langvarig, omfattende og konsekvent praksis for at det ikke blir innvilget pensjon etter 75-årsregelen når det foreligger positiv kunnskap om at søkeren enten har eller med rimelig grad av trygghet får, arbeidsinntekter på nivå med eller over full pensjon fra inntreden i ordningen.

Risnes har korrekt lagt til grunn at styreinntekter ikke faller utenfor inntektsvurderingen. Som også nevnt legger retten til grunn at det allerede på søknadstidspunktet forelå rimelig grad av trygghet for at Talleraas og Stangeland ville få grenseoverskridende inntekter i form av lønn og styrehonorarer fra inntreden i ordningen.

Retten finner det etter dette bevist utover rimelig tvil at verken Talleraas eller Stangeland ville fått pensjon hvis de hadde gitt korrekte og fullstendige opplysninger om sine samlede lønns- og styreinntekter. De ville da i stedet ha blitt veiledet bort fra ordningen. Siden de med disse inntektene fortsatte å overskride inntektstaket gjennom hele tiltaleperioden, ville de heller aldri ha kommet inn under ordningen i denne perioden.

Derimot har Risnes feilaktig lagt til grunn at naturalytelser faller utenfor. Retten utelukker ikke at hun og styret ville vurdert dette grundigere og annerledes hvis Stangeland hadde gitt utfyllende opplysninger om arten og omfanget av sin bilordning. Retten finner imidlertid ikke at dette er bevist utover rimelig tvil.

Både Talleraas og Stangeland har likevel – gjennom villfarelsen de fremkalte ved ikke å gi korrekte og fullstendige opplysninger om sine inntekter – forledet ordningen til å utbetale seg pensjon gjennom hele tiltaleperioden. Det foreligger med andre ord årsakssammenheng mellom deres opptreden og ordningens tapsbringende handling.

Slik retten ser det kan ikke Tore Austad og Gro Brundtland sine saker tjene som argument mot at det foreligger årsakssammenheng.

Risnes har forklart at fordi hun vurderte inntektsgrensen som meget vid, presiserte hun ikke alltid at den gjaldt hvis det fremsto som klart at det var tale om mindre beløp som ville inntreffe sporadisk og tilfeldig.

Austad opplyste i sin søknad at han gikk over fra full til 70 prosent stilling som lektor fra 1. juli 1998, og at dette medførte at årsinntekten ville bli redusert fra 283 000 til 198 000 kroner fra samme tidspunkt. Dette innebar at han ville få 99 000 kroner for perioden 1. juli-31. desember 1998. Austad har forklart at han oppga til Risnes at han ville få inntekter fra sensoroppdrag og som lokalt folkevalgt i tillegg til lektorlønnen. Hun skal da ha svart at dette var sporadiske inntekter som ikke talte med. Samtidig har ikke Austad hevdet at han var konkret på omfanget av disse tilleggsinntektene. I perioden 1. juli-31. desember 1998 var full pensjon 135 300 kroner, mens den i hele 1999 var 295 956 kroner. Det var da svært godt rom for inntekter ved siden av lektorlønnen. At Austad fikk pensjon til tross for opplysningene om tilleggsinntekter, må etter rettens syn forstås på denne bakgrunnen.

Brundtland søkte om pensjon fra 1. juli 2003. Hun har forklart at hun i denne forbindelse spurte Risnes om foredrags- og bokinntekter talte med ved inntektsprøvingen. Risnes skal da ha svart at sporadiske og tilfeldige inntekter, ikke var relevant. Brundtland har ikke hevdet at hun var konkret på omfanget av disse inntektene da hun søkte. Det var i det hele tatt usikkert om hun ville få slike inntekter. Samtidig var det på det rene at hun ellers sto helt uten inntekt fra 1. juli 2003. At hun fikk pensjon, må etter rettens syn forstås på bakgrunn av at det også for hennes del var svært vidt rom for tilleggsinntekter.

Slik retten ser det kan heller ikke Risnes sin forklaring om at hun på et tidspunkt oppdaget at Talleraas var blitt liknet med en alminnelig inntekt på 839 400 kroner i 2001 uten at hun foretok seg noe med sikte på å stanse pensjonen, tjene som argument mot at det foreligger årsakssammenheng.

Siden en høy alminnelig inntekt ikke nødvendigvis innebærer en høy personinntekt, utelukket ikke opplysningen uten videre rett til pensjon. Risnes har forklart at hun ikke kjente til om Talleraas hadde kapitalinntekter. Hennes passivitet må dessuten ses i lys av at hun befant seg i den villfarelsen at Talleraas hadde hatt inntekt under full pensjon da han trådte inn i ordningen, og at hun bygde på at det var åpning for å benåde pensjonister som overskred taket etter 3-årsregelen.

Stortingspensjonsloven inneholder ingen straffesanksjonert regel om opplysningsplikt. Denne omstendighet utelukker likevel ikke at det kan foreligge rettsstridig forledelse i form av opplysningssvikt. Det avgjørende er om en kan holde seg taus uten å komme i strid med prinsippet om redelighet og god tro, jf eksempelvis Johs Andenæs "Formuesforbrytelsene", 6. utgave, side 99.

Slik retten ser det kommer Talleraas og Stangeland sin taushet om egne inntektsforhold, i strid med dette prinsippet. Det er tale om taushet om konkrete opplysninger av sentral og avgjørende betydning for retten til pensjon som pensjonsordningen hadde en berettiget forventning om å få. Slike opplysninger er likevel verken gitt på søknadstidspunktet eller senere, på deres initiativ.

2.4 Om utbetalingene av alderspensjon til Talleraas og / eller Stangeland har voldt tap eller fare for tap for pensjonsordningen

Om utbetalingene av alderspensjon til Talleraas og / eller Stangeland har voldt tap eller fare for tap for stortingspensjonsordningen, må bedømmes etter forholdene da forledelsen skjedde, jf Rt 1983 side 802.

Retten finner det bevist utover rimelig tvil at begges forledelse har voldt tap eller fare for tap for ordningen.

Det kan ikke legges til grunn at noen av de to, på noe tidspunkt, bare ville skaffe en midlertidig ytelse. Begge har hevdet med styrke at de bare har mottatt en pensjon som de var berettiget til. De har mottatt pensjonen over lange tidsrom. Ingen av de to har tatt initiativ til å sørge for korrekt etteroppgjør av eget tiltak.

Deres saker ligger slik sett annerledes an enn saken til Kjell Magne Bondevik, som etter forholdsvis kort tid og av eget tiltak, sørget for å gi fullstendige inntektsopplysninger og et korrekt etteroppgjør. For Bondeviks del foreligger det da rimelig tvil om at han helt fra

tidspunktet da det forelå opplysningssvikt for hans del, hadde evne og vilje til å tilbakebetale uberettiget pensjon.

3 Om det subjektive vilkåret for skyld er oppfylt

3.1 Felles utgangspunkter for vurderingen av om Talleraas og / eller Stangeland har utvist grov uaktsomhet

For at Talleraas og / eller Stangeland skal anses for å ha opptrådt grovt uaktsomt ved ikke å ha opplyst om at de hadde inntekter som overskred full pensjon, må de ha utvist ”*en kvalifisert klanderverdig opptreden som foranlediger sterke bebreidelser for mangel på aktsomhet*”, jf Rt 1970 side 1235. Vinnings hensikt kreves derimot ikke, jf Rt 1999 side 874. Den subjektive skylden må foreligge på gjerningstidspunktet og dekke samtlige objektive vilkår, jf straffeloven § 40 første ledd, jf § 42.

Siden Talleraas og Stangeland hadde inntekter som overskred inntektstaket allerede fra de søkte om pensjon, samtidig som de verken da eller senere opplyste om dette, ser retten situasjonen på søknadstidspunktet som avgjørende. Det foreligger ingen opplysninger om individuelle forhold som tilsier at de to skal bedømmes mildere enn andre i samme situasjon.

Talleraas og Stangeland har fremholdt at de forsto det slik at styreinntekter og / eller fri bil ikke var relevante for inntektsbegrensningen i stortingspensjonsloven.

Hvis skyldkravet i sakene mot Talleraas og Stangeland hadde vært simpel uaktsomhet, hadde det ikke vært nødvendig å ta standpunkt til om de ved dette må sies å ha vært i faktisk villfarelse etter straffeloven § 42 eller rettslig villfarelse etter § 57, jf Rt 1977 side 391. Siden skyldkravet er grov uaktsomhet, ser imidlertid retten dette som nødvendig.

Grensen mellom faktisk og rettslig villfarelse er ofte vanskelig å trekke. Som utgangspunkt bedømmes villfarelse om prejudisielle rettsforhold etter straffeloven § 42. Imidlertid bedømmes villfarelse om prejudisielle offentligrettslige pliktforhold, stort sett som rettsvillfarelse etter § 57, jf eksempelvis Johs Andenæs ”Alminnelig strafferett”, 5. utgave ved Magnus Matningsdal og Georg Fredrik Rieber-Mohn, side 271 følgende.

Etter sammenlikning med særlig Rt 1991 side 741, mener retten at Talleraas og Stangeland har foretatt en uriktig rettsanvendelse som må anses som en situasjonsvillfarelse som skal bedømmes etter straffeloven § 42. I den nevnte Høyesterettsdommen ble villfarelse om at banksertifikater og renter på disse ikke var skattepliktig formue og inntekt, vurdert på denne måten.

Talleraas og Stangeland sin villfarelse om at styreinntekter og / eller fri bil ikke var relevante, må etter dette også ha vært grovt uaktsomt.

Ved vurderingen av om de to har vært i grovt uaktsom situasjonsvillfarelse, tar retten utgangspunkt i at de – som alle andre – har en plikt til å sette seg inn i det regelverket som gjelder på livsområdene de beveger seg inn på. Dette gjelder særlig de delene som er av sentral betydning for deres rettigheter og plikter. Inntektsbegrensningen i § 2 fjerde ledd, tredje punktum, må anses for å være av en slik betydning.

På søknadstidspunktet hadde både Talleraas og Stangeland mulighet for å sette seg inn i ordlyden. Slik retten ser det gir den klar veiledning om at alle inntekter med unntak for kapitalinntekter, er relevante for inntektsprøvingen etter 75-årsregelen. Den gir også klar veiledning om at søkere som har arbeidsinntekter på nivå med eller over full pensjon fra inntreden i ordningen, ikke har rett til pensjon. At det samme gjelder for søkere som med rimelig grad av trygghet får slik inntekt fra inntreden i ordningen, følger klart nok av formålet med ordningen.

Videre hadde både Talleraas og Stangeland mulighet for å sette seg inn i forarbeidene til loven. Stangeland hadde i tillegg mulighet for å sette seg inn i Brørby-utvalgets innstilling (dokument 17 (2002-2003)). Etter rettens syn gir både forarbeidene og Brørby-utvalgets innstilling god støtte for den nevnte ordlydsfortolkningen.

Flere tidligere stortingsrepresentanter – som Kjell Magne Bondevik, Tor-Eirik Gulbrandsen, Torbjørn Jagland og Einar Steensnæs – har gitt uttrykk for at de forsto at alle inntekter med unntak for kapitalinntekter, var relevante for inntektsprøvingen. Tom Thoresen – saksordføreren for stortingspensjonsloven – skrev i sin egen søknad om pensjon etter 75-årsregelen av 5. desember 2001:

”Jeg har forstått regelverket slik at pensjon ikke kan oppebæres i tillegg til annet fast lønnet arbeid, men at man kan ha andre inntekter som honorarer, styreverv med videre med inntil det samme beløpet som pensjonen.”

Etter rettens syn gir for øvrig ordlyden også veiledning om at inntektsprøvingen skal skje med utgangspunkt i årlige størrelser. At det skal skje en måneds- eller forholdsvis vurdering ved inntreden i og uttreden fra ordningen inne i et inntektsår, fremgår – som Bondevik har vært inne på – ikke like klart, men følger også av en formålsbetragtning.

Flere tidligere representanter – som Gro Brundtland, Kjell Magne Bondevik, Carl I Hagen, Torbjørn Jagland, Einar Steensnæs og Kåre Willoch – har forklart at de forsto at 75-årsregelen er ment som et sikkerhetsnett.

Talleraas og Stangeland hadde ikke tilgang på noen skriftlig fremstilling av regelverk og praksis som opplyste særlig mer enn lovteksten. De hadde heller ikke tilgang på styrets og sekretærens notater og avgjørelser i enkeltsaker. Derimot hadde de mulighet for å sette seg inn i regelverk og praksis ved å spørre pensjonsstyret, i første rekke dets leder og / eller sekretær. Praksis er med få unntak i samsvar med den nevnte ordlydsfortolkningen.

Imidlertid vil det kunne ha betydning for om Talleraas og / eller Stangeland har vært i grovt uaktsom situasjonsvillfarelse eller ikke, om de må anses for å ha fått uriktige eller misvisende opplysninger fra styret og / eller sekretæren. Det var bare styret og sekretæren som forvaltet den lovbestemte pensjonsordningen, og som hadde noen som helst faglige forutsetninger for å gi svar på spørsmål om den, jf eksempelvis Kjell Andorsen "Rettsvillfarelse i strafferetten" side 220.

Forutsetningen må imidlertid være at de to kan sies å ha innrettet seg lojalt etter lovens formål, jf Rt 2002 side 1069. At det fremgår av protokoll fra styremøte 18. mars 1987 at styret "*ved forespørsler har en spesiell orienteringsplikt vedrørende*" stortingspensjon "*med tanke på mulighet for inntil* "tilsvarende inntektsgivende arbeid" ved siden av" pensjonen, og at det har vært svakheter ved administreringen av ordningen, innebærer ikke at de står uten eget ansvar.

At pensjonsstyret har fulgt en praksis i enkelte andre spørsmål som både er mer og mindre gunstig enn det en naturlig språklig forståelse av ordlyden skulle tilsi – som at statsrådssid har talt med i vurderingen av samlet alder og opptjeningstid, og at også full stilling i privat sektor har utelukket pensjon – rokker ikke ved at både ordlyd og praksis gir klare nok svar på spørsmålene som sakene mot Talleraas og Stangeland reiser. Sakene mot dem representerer etter rettens syn ingen grensetilfeller.

Slik retten forstår loven i tolkningsspørsmålene som sakene mot Talleraas og Stangeland reiser, er det ikke nødvendig å gå nærmere inn på legalitetsprinsippet, jf grunnloven § 96, og klarhetskravet i EMK artikkel 7.

Talleraas og Stangeland har også fremholdt at de forutsatte at ordningen kontrollerte inntektsforholdene deres av eget tiltak.

Frem til 19. juni 2009, inneholdt stortingspensjonsloven ingen hjemmel for å innhente opplysninger om søkeres eller pensjonistenes inntektsforhold. Frem til dette tidspunktet innvilget ordningen pensjon ene og alene på grunnlag av opplysninger fra den enkelte søker. Opplysningene ble ikke kontrollert. Ordningen var fullt og helt tillitsbasert. Forarbeidene bærer bud om dette i uttalelsen om at 75-årsregelen skal kunne gi pensjon "*uten en omstendelig søknadsprosedyre*", jf Innst O nr 101 (1980-81) side 2.

Retten ser pensjonsordningens formulering i brev til Riksrevisjonen av 20. oktober 2008 om at det for så vidt gjaldt "*inntekter fra eget foretak, aksjeselskap, styrehonorar og liknende*" var "*opp til den enkelte å skille mellom hva som er kapitalinntekter og inntekter av arbeid*", som et utslag av at ordningen var tillitsbasert. Den overprøvde ikke om slik inntekt var korrekt rubrisert som kapital- eller arbeidsinntekt, men la den enkeltes vurdering av dette til grunn.

Kontrollmuligheter og -rutiner ville imidlertid uansett ikke endret på ordningens karakter av å være tillitsbasert. Selv om eksempelvis både NAV og skattemyndighetene har gode kontrollmuligheter og -rutiner, regnes begge ordninger som tillitsbaserte. Opplysninger som gis til begge ordninger, forutsettes å være korrekte og fullstendige. Retten ser ingen grunn til ikke å forutsette det samme om opplysninger som gis til stortingspensjonsordningen.

3.2 Om Talleraas har utvist grov uaktsomhet

Da Talleraas søkte om pensjon etter 75-årsregelen, hadde han allerede søkt om og mottatt to andre ytelser etter stortingspensjonsordningen – etterlønn for perioden oktober-desember 1997, jf § 6, og førtidspensjon for 1998, jf § 7.

Etterlønnen for de to siste månedene i 1997, ble innvilget etter behovsprøving. Ordningen skrev i et særskilt innvilgelsesbrev til Talleraas av 20. april 1997 at etterlønnen for disse månedene, ble utbetalt med basis i hans egenerklæring. Det ble også bedt om at han meddelte eventuelle endringer i inntektssituasjonen før utløpet av stortingsperioden.

Førtidspensjonen ble også innvilget etter behovsprøving. Ordningen skrev i et særskilt brev til ham av 5. juni 1997 at han fikk pensjonen på bakgrunn av opplysninger som han hadde gitt om at han ville etablere et eget firma, og at 1997 og 1998 ville bli innkjøringsår. Det ble forutsatt at han meldte fra om eventuelle endringer i inntektsforholdene som fikk betydning for utbetaling av pensjon.

Talleraas har forklart at han hadde kontakt med Risnes i forbindelse med søknadene om etterlønn og førtidspensjon. At det fant sted en slik kontakt er bekreftet av Risnes. Utover at Talleraas har forklart at styrehonorarer ikke var tema den gangen, har ingen av de to utdypet innholdet i denne kontakten.

I brev av 5. januar 1998 stilte Talleraas spørsmål til Statens Pensjonskasse om hvor mye han kunne ha i lønnsinntekt ved siden av førtidspensjonen. I brev av 2. februar 1998 svarte Pensjonskassen:

”Når det gjelder inntekt ved siden av alderspensjon i Statens pensjonskasse er det forskjellige regler avhengig av om det gjelder arbeid i offentlig eller privat virksomhet. Dersom ny tilsetning i offentlig stilling vil pensjonen bli redusert / gradert avhengig av ny lønn sett i forhold til pensjon. Privat virksomhet og pensjonistavlønning i offentlig sektor påvirker ikke pensjonen.”

Talleraas har forklart at han vurderte inntektssituasjonen sin på ny i november / desember 2000 fordi han opplevde at det var blitt strammere vilkår for videre drift av selskapet han hadde etablert. Ettersom han hadde vært representant på Stortinget i 20 år, var det dessuten klart at han ville oppfylle kravet til alder og tjenestetid for rett til alderspensjon etter 75-årsregelen, fra han fylte 55 år i februar 2001.

Han tok telefonisk kontakt med Risnes, og fikk oversendt et søknadsskjema kalt melding 1, lovtekst og håndbok. Sammen med søknadsskjemaet fulgte en håndskrevet lapp fra Risnes. Hun gjorde her oppmerksom på ”at uttrykket ”tilsvarende inntektsgivende arbeid” betyr en inntekt opp til 323 400 kroner”.

Talleraas har da også forklart at han kjente til at det gjaldt en inntektsgrense for rett til pensjon, men at han ut fra opplysningene som han fikk i forbindelse med søknaden om etterlønn og førtidspensjon i 1997 / 1998, og samtalen med Risnes i 2000, trakk den slutningen at styrehonorarer var uten betydning for retten til pensjon. Fordi hans lønnsinntekter lå under inntektstaket, så han ingen grunn til å gi konkrete opplysninger om sin inntektssituasjon.

For så vidt gjelder opplysningene fra 1997 / 1998, har Talleraas forklart at han la særlig vekt på brevet fra Statens Pensjonskasse av 2. februar 1998. Selv om brevet talte om ”alderspensjon”, oppfattet han det først som svar på spørsmålet han hadde stilt om hvor mye han kunne tjene ved siden av førtidspensjonen. I ettertid har han oppfattet det som svar på noe annet enn det han hadde spurt om, og at det hadde relevans for alderspensjonen.

Statens Pensjonskasse har i ettertid – i e-post til Riksrevisjonen 21. april 2008 – opplyst at det ved en feil hadde brukt et standardbrev ved besvarelsen av Talleraas sin henvendelse.

For så vidt gjelder samtalen med Risnes i 2000, har Talleraas forklart at Risnes opplyste at tilfeldige inntekter var unntatt. Han husket ikke at styrehonorar ble eksplisitt tatt opp, men tolket henne slik at styrehonorarer var unntatt. Han forklarte seg tilsvarende til Kjønstad-utvalget. Under gjengivelsen fra samtalen med ham på side 136 i del II av utvalgets rapport, heter det:

”Han gjorde seg opp en mening om hvordan begrepet ”tilsvarende inntektsgivende arbeid” var å forstå. Inntekter, gevinst ved aksjesalg med videre kan ikke gå under begrepet. Et annet forhold er opsjoner. Enkelte typer opsjoner blir konvertert til lønn. Han mener at dette heller ikke kan sees som tilsvarende inntektsgivende arbeid. Han mente også at det samme gjaldt styrearbeid. Det kan sikkert diskuteres, og han ergrer seg over at han ikke tok opp spørsmålet med Pensjonsordningen.”

Talleraas har ikke hevdet at han overfor Risnes, redegjorde konkret for hvilke styreverv han hadde og omfanget av inntektene han hadde fra disse.

Risnes har forklart at hun kunne ha nevnt noe om grensen mellom arbeids- og kapitalinntekter, men at hun ikke husket at tilfeldige inntekter og styrehonorarer ble nevnt. Samtidig har hun medgitt at hun har hatt samtaler med mange søkere og pensjonister i årenes løp, og at det derfor kunne være vanskelig å skille disse fra hverandre. Det foreligger ikke noe skriftlig notat fra samtalen med Talleraas. Hun forklarte seg noenlunde

tilsvarende til Kjønstad-utvalget. Under gjengivelsen fra samtalen med henne om Talleraas sin sak på side 133 i del II av utvalgets rapport, heter det:

”Hun diskuterte nok ikke ”sporadiske inntekter” med Anders Talleraas, det ville hun nok ha husket. Det var mer generelt om nivået. ... Hun er helt sikker på at hun ikke diskuterte konkrete styreverv med Anders Talleraas.”

Talleraas har også fremholdt at søknadsskjemaet bare spurte etter opplysninger om ikke fratrudd offentlig eller kommunal hovedstilling og lønn for slik stilling, og ikke om stilling og inntekter fra privat sektor. Han har endelig vært opptatt av at han ikke fikk noe eget innvilgelsesbrev fra ordningen med beskjed om å melde fra om inntektsendringer. Alt han fikk var kopi av brevet som ordningen sendte til Statens Pensjonskasse 19. desember 2000 med underretning om at den hadde innvilget ham pensjon.

Retten finner det etter dette bevist utover rimelig tvil at Talleraas var klar over at det gjaldt en inntektsbegrensning, og at han ikke ga konkrete opplysninger om sin inntektssituasjon – heller ikke hvilke styreverv han hadde og omfanget av inntektene fra disse – til ordningen. Siden samtalen mellom Talleraas og Risnes fant sted for om lag 10 år siden, og begge har forklart seg om denne bare etter hukommelsen, finner retten – ut fra prinsippet om at enhver rimelig tvil skal komme tiltalte til gode – det bevist at Risnes ga uttrykk for at tilfeldige inntekter var unntatt, men at verken Talleraas eller hun nevnte noe om styrehonorarer. Det var således Talleraas selv som satte likhetstegn mellom tilfeldige inntekter og styreinntekter.

Etter veiledning fra aktsomhetsnormen som Rt 1991 side 741 gir anvisning på, finner retten at Talleraas har utvist grov uaktsomhet.

Talleraas hadde fått den aktuelle lovteksten. Som tidligere stortingsrepresentant – også da loven ble vedtatt – må han forventes å ha hatt særlig gode forutsetninger for å kjenne til og sette seg inn i denne sentrale rettskilden. Som mange andre tidligere representanter burde han da klart nok ha skjönt at alle arbeidsinntekter er relevante ved inntektsprøvingen.

For øvrig mener retten at det neppe kan kreves mer av ham i kraft av at han har vært stortingsrepresentant, enn av andre. Retten mener derfor at Talleraas ikke er sterkt å bebreide for at han ikke satte seg inn i lovforarbeidene. Som mange andre tidligere representanter, burde han likevel klart nok ha skjönt at formålet med ordningen, er å utgjøre et sikkerhetsnett.

Videre visste Talleraas at pensjonen han søkte på, var behovsprøvd i den forstand at det gjaldt en inntektsbegrensning. Styreinntektene som han trakk den slutningen var uten betydning for retten til pensjon, utgjorde en vesentlig del av hans inntekter. I 2000 – året da han søkte om pensjon – utgjorde styreinntektene vel 280 000 kroner, det vil si om lag 45 prosent av de samlede inntektene hans. I 2001 – det første året han mottok pensjon – utgjorde de vel 290 000 kroner, det vil si om lag 65 prosent. Fra 2002 utgjorde de om lag

85 prosent. Det var i hele tiltaleperioden tale om inntektsoverskridelser på mellom 50 000 og 270 000 kroner hvert år. Styreinntektene fremsto langt fra som tilfeldige.

Ut fra kjennskapet som Talleraas burde hatt til ordlyden og formålet, samt ut fra kjennskapet som han positivt hadde om inntektsbegrensningen og de høye inntektene, hadde han etter rettens syn en særlig oppfordring til å forvise seg om at hans oppfatning om at egne styreinntekter var uten betydning for inntektsprøvingen, virkelig medførte riktighet.

Brevet fra Statens Pensjonskasse av 2. februar 1998, var i beste fall tvetydig. Det var foranlediget av et spørsmål knyttet til førtidspensjon, men talte om alderspensjon. At svaret var tvetydig, har også Talleraas gitt uttrykk for. Opplysningene fra Risnes om tilfeldige inntekter, oppfylte hans informasjonsbehov, bare delvis. Han uttalte til media – riktignok så sent som i desember 2005 – at det var styreverv han levde av. Han hadde imidlertid all mulig grunn – også da han søkte om pensjon – til å spørre om hans styreinntekter var tilfeldige og uten betydning, men gjorde det ikke.

Riktignok spurte ikke søknadsskjemaet etter stilling og inntekter fra privat sektor. I og med at Talleraas var klar over at det gjaldt en grense for inntekter fra privat sektor, må han imidlertid også ha skjønt at skjemaet ikke stilte alle spørsmål av betydning for pensjonsretten.

I stedet for å se seg fornøyd med å trekke slutninger fra et tvetydig svar fra Pensjonskassen, et delvis svar fra Risnes og et ufullstendig søknadsskjema, burde Talleraas ha sørget for å skaffe seg sikre opplysninger. Ved at han ikke sørget for å undersøke nærmere betydningen av å ha så høye samlede inntekter ved siden av full pensjon, kan han ikke sies å ha innrettet seg lojalt etter lovens formål. Etter rettens vurdering er han sterkt å bebreide for mangel på aktsomhet ved at han ikke foretok seg mer med sikte på å komme til bunns i betydningen av egne styreinntekter.

Dessuten burde Talleraas klart ha skjønt at ordningen var tillitsbasert, og at den bygde på at han som søker ga korrekte og fullstendige opplysninger om forhold av betydning for retten til pensjon. Han fikk skriftlig beskjed om at ordningen bygde på hans opplysninger i forbindelse med innvilgelsen av etterlønn i 1997 og førtidspensjon i 1998. Det var ingen grunn til at den ikke skulle gjøre det samme ved vurderingen av søknaden om alderspensjon.

Talleraas er derfor sterkt å bebreide for ikke å ha gitt korrekte og fullstendige opplysninger om sin inntektssituasjon, og forsikret seg om at den var forenlig med rett til pensjon. Som nevnt er retten overbevist om at han i så fall ville fått vite at den ikke var det.

Retten kan etter dette ikke se det annerledes enn at Talleraas har holdt seg i en uvitenhet om forståelsen av regelverket og betydningen av egne styreinntekter, samt i en passivitet i

forhold til å gi korrekte og fullstendige opplysninger om egne inntekter, som må betegnes som grovt uaktsom. Retten mener at han følgelig også er sterkt å bebreide for mangel på aktsomhet ved at han gjennom sin opplysningssvikt, ga ordningen det feilaktige bildet at han hadde rett til pensjon, og for at han slik sett forledet ordningen til å utbetale pensjon som voldt tap eller fare for tap for den.

At han bare mottok kopi av meldingen som ordningen sendte til Statens Pensjonskasse 19. desember 2000 med underretning om at han var innvilget pensjon, og ikke mottok noe eget innvilgelsesbrev med beskjed om å melde fra om endringer i inntekten, kan – særlig siden Talleraas ikke fylte vilkårene for pensjon alt fra søknadstidspunktet – ikke lede til noen annen konklusjon.

3.3 Om Stangeland har utvist grov uaktsomhet

Da Stangeland begynte å forhøre seg om muligheten for alderspensjon etter 75-årsregelen sommeren 2004, var han administrerende direktør i Bergen Yards AS. Han var sliten etter hardt arbeid med å omdanne selskapet fra et operasjonelt selskap til et rent holdingselskap. Siden han hadde vært representant på Stortinget i 12 år, var det klart at han hadde oppfylt kravet til alder og tjenestetid for rett til pensjon etter 75-årsregelen, fra han fylte 63 år i mars 2004. Han ønsket å trappe ned ved å kombinere arbeid og pensjon, og reiste til Stortinget for minst ett møte med Risnes.

Stangeland har forklart at han fikk opplyst fra Risnes at han ikke kunne ha faste inntekter over inntektstaket ved siden av pensjonen. Hun snakket om en grense på 363 000 kroner. Han sa fra om at han hadde styreinntekter og bilordning. De dvelte ved styreinntektene, men gjorde bilordningen raskt unna. Han sa at han hadde et styreverv i Redningsselskapet, og at han regnet dette som sikkert. For øvrig nevnte han ikke noe om fremtidige styreverv, men sa at han hadde styreverv i egne selskaper uten at han gikk inn på hvert enkelt. I følge Stangeland sa Risnes at styrehonorar ikke var fast, men sporadisk inntekt som ikke skulle telle med. Hun sa det samme om bilordningen. Han fikk bare med seg et søknadsskjema fra møtet.

Det fremgår av Kjønstad-utvalgets rapport, del II, side 128, at Stangeland også oppga til utvalget at han eksplisitt spurte Risnes om styrehonorar, samt at han da ”*oppfattet at hun sa at dette vel må karakteriseres som sporadisk inntekt*”, og at det ikke skulle telle. På side 129 fremgår det:

”På direkte spørsmål svarer Magnus Stangeland at han ikke tok opp bilordning med Astrid Risnes. Videre svarer han at hans oppfatning var at sporadiske inntekter ikke skulle telle med i det beløpet som skulle sammenliknes med stortingspensjonen.”

Tilbake i Bergen Yards bestemte Stangeland seg for å gå av som administrerende direktør, og fortsette som konsulent i deltidsstilling i selskapet med virkning fra 1. september 2004. Han fikk hjelp av konsernadvokat Tore Reed Mohn og regnskapsfører Liv Bente Storebø,

til å finne ut hvor mye han kunne arbeide og ha i fast lønn uten å overskride inntektstaket. Han reduserte stillingsprosenten til om lag 40 prosent og månedslønnen til 30 000 kroner. Han gjorde ingen endringer i bilordningen som han hadde hatt fra november 2003.

Stangeland har forklart at han kommuniserte stillings- og lønnsreduksjonen til Risnes per telefon, og at han da fikk beskjed om å fylle ut og sende inn søknadsskjemaet. Søknaden er datert 10. og innstempelt hos pensjonsordningen 22. desember 2004, og har påtegningen:

*”Merk; påskrift etter telefonkonferanse med M Stangeland:
Søker om alderspensjon med virkning fra 1. oktober 2004, samtidig med fratredelse
som administrerende leder i AS DOF Industri. ARi 12. januar 2005.”*

Stangeland har forklart at han i telefonkonferansen som påtegningen viser til, ble orientert om at søknaden var innvilget, og at han kunne få pensjon med tilbakevirkende kraft fra 1. oktober 2004. Han fikk kopi av et brev som ordningen sendte til Statens Pensjonskasse 12. januar 2005 med underretning om innvilgelsen.

Stangeland har ikke hevdet at han på noe tidspunkt ga konkrete opplysninger om omfanget av styreinntektene og fri bil. Han har også forklart at han verken satte seg inn i lovteksten eller forarbeidene. Han stolte fullt og helt på Risnes.

Risnes har forklart at temaet i kontakten med Stangeland var om det var anledning til å ha deltidsstilling så lenge inntekten fra denne lå under inntektstaket. I følge Risnes kunne det hende at de diskuterte sporadiske inntekter og styrehonorar, men at hun ikke husket dette spesielt siden det var så godt rom for å ha slike inntekter. Hun gikk ut fra at han kjente til inntektsbegrensningen. De snakket ikke om spesifikke inntekter. Det kunne også hende at bil var tema uten at hun husket dette spesielt. I hennes verden kunne det uansett ikke være tale om store summer. Hun forklarte til politiet i februar 2009 at Stangeland opplyste om at han hadde *”forskjellige typer inntekter, blant annet styrehonorarer”*, og at han nevnte *”bilgodtgjørelser eller liknende”* som hun sa *”ikke hadde betydning for pensjonen”*.

Endelig har Risnes forklart at hun ikke var kjent med at Stangeland gikk over i redusert stilling etter at han sluttet som direktør fra 1. september 2004, jf påtegningen på søknadsskjemaet av 12. januar 2005.

Retten finner det etter dette bevist utover rimelig tvil at Stangeland var klar over at det gjaldt en inntektsbegrensning. Siden kontakten mellom Stangeland og Risnes fant sted for om lag 6 år siden og begge har forklart seg bare etter hukommelsen, finner retten det – igjen ut fra prinsippet om at enhver rimelig tvil skal komme tiltalte til gode – bevist at Stangeland opplyste om at han hadde gått ned i deltidsstilling og at han hadde styreverv i Redningsselskapet og egne selskaper, men at han bare var konkret på omfanget av inntekten fra deltidsstillingen og at han bare oppga styrevervet i Redningsselskapet som sikkert for fremtiden.

Retten finner det videre bevist utover rimelig tvil at han opplyste om at han hadde en bilordning, men at han heller ikke var konkret med hensyn til omfanget av denne fordelene. I og med at retten ikke er overbevist om at fordelene av fri bil ville blitt ansett for å utelukke pensjon, vurderer retten i det følgende bare om Stangeland har opptrådt grovt uaktsomt ved at han ikke ga konkrete opplysninger om omfanget av styreinntektene.

Retten finner det endelig bevist utover rimelig tvil at Risnes ga uttrykk for at sporadiske inntekter og styreinntekter var unntatt, og at det var hun som satte likhetstegn mellom sporadiske inntekter og styreinntekter.

Retten finner – igjen etter veiledning fra Rt 1991 side 741 – at også Stangeland har utvist grov uaktsomhet.

Også Stangeland burde ha satt seg inn i lovteksten. Også han må som tidligere stortingsrepresentant forventes å ha hatt særlig gode forutsetninger for å kjenne til, og sette seg inn i denne sentrale rettskilden. Som mange andre representanter burde han da klart nok ha skjønt at alle arbeidsinntekter er relevante ved inntektsprøvingen.

På samme måte som for Talleraas, mener retten at det for øvrig neppe kan kreves mer av Stangeland i kraft av at han har vært stortingsrepresentant, enn av andre. Retten mener derfor at heller ikke han er sterkt å bebreide for at han ikke satte seg inn i lovforarbeidene. Som mange andre tidligere representanter burde han imidlertid klart nok ha skjønt at formålet med ordningen, er å utgjøre et sikkerhetsnett.

Videre visste Stangeland om at pensjonen han søkte på, var behovsprøvd i den forstand at det gjaldt en inntektsbegrensning. Han tilpasset seg denne kunnskapen ved å redusere sin lønnsinntekt til å ligge rett under nivået for full pensjon. Inntektstaket ble dermed overskredet så å si fra første krone han fikk for styrearbeid.

Siden retten legger til grunn at Risnes kjente til at Stangeland reduserte sin stillingsbrøk og lønnsinntekt til å ligge rett under inntektstaket, hadde hun all oppfordring til å presisere at taket også gjaldt for sporadiske inntekter og styreinntekter. I stedet må det legges til grunn at hun bare ga uttrykk for at styreinntekter ble regnet som sporadiske inntekter som ikke talte med.

Samtidig utgjorde styreinntektene en vesentlig del av Stangelands inntekt. De første tre månedene han mottok pensjon – perioden oktober-desember 2004 – utgjorde styreinntektene 51 847 kroner ($3/12 \times 207\,788$ kroner), det vil si 31 prosent av hans samlede inntekt. Året etter – i 2005 – utgjorde styreinntektene 159 000 kroner / 25 prosent. Dersom det legges til grunn at feriepengene han tjente opp i direktørstillingen i 2004 og fikk utbetalt i 2005, var 83 512 kroner, og at feriepengebeløpet skal overføres fra utbetalings- til opptjeningsåret, utgjorde styreinntektene 21 prosent av hans samlede

inntekt i 2004 og 29 prosent av hans samlede inntekt i 2005. I perioden januar-februar 2006 utgjorde styreinntektene 11 333 kroner ($2/12 \times 68\,000$ kroner) / 12,5 prosent. Heller ikke Stangeland sine styreinntekter fremsto som sporadiske.

Ut fra kjennskapet som Stangeland burde hatt om ordlyden og formålet, samt ut fra kjennskapet som han positivt hadde om inntektsbegrensningen og de høye inntektene, hadde også han etter rettens syn en særlig oppfordring til å forvise seg om at hans styreinntekter virkelig var uten betydning for inntektsprøvingen. Han burde ha forvisset seg om at han kunne ha ubegrenset med slike inntekter. Han gjorde det ikke.

Ved at Stangeland ikke sørget for å undersøke nærmere betydningen av å ha så høye styreinntekter ved siden av full pensjon og en lønnsinntekt tett oppunder inntektstaket, kan heller ikke han sies å ha innrettet seg lojalt etter lovens formål. At Risnes ga opplysninger som umiddelbart kunne misforstås, kan da ikke fritta ham for ansvar. Etter rettens vurdering er han i likhet med Talleraas sterkt å bebreide for mangel på aktsomhet ved at han ikke foretok seg mer med sikte på å komme til bunns i betydningen av egne styreinntekter.

At søknadsskjemaet ikke spurte etter stilling og inntekter fra privat sektor, kan på samme måte som for Talleraas, ikke fritta Stangeland for ansvar.

Stangeland har forklart at han visste om at ordningen var tillitsbasert. Han er da sterkt å bebreide for ikke å ha gitt korrekte og fullstendige opplysninger om sin inntektssituasjon, og forsikret seg om at den var forenlig med rett til pensjon. Som nevnt er retten overbevist om at han i så fall ville fått beskjed om at den ikke var det. I motsetning til hva som var tilfellet for naturalytelser, hadde ordningen og dens sekretær et gjennomtenkt syn på at styreinntekter var av betydning ved inntektsprøvingen.

Retten kan etter dette ikke se det annerledes enn at også Stangeland har holdt seg i en uvitenhet om forståelsen av regelverket og betydningen av egne styreinntekter, samt i en passivitet i forhold til å gi korrekte og fullstendige opplysninger om sin inntektssituasjon, som må betegnes som grovt uaktsom. Retten mener at han følgelig også er sterkt å bebreide for mangel på aktsomhet ved at han gjennom sin opplysningssvikt, ga ordningen det feilaktige bildet at han hadde rett til pensjon, og for at han slik sett forledet ordningen til å utbetale pensjon som voldte tap eller fare for tap for den.

4 Straffespørsmålet

4.1 Felles utgangspunkter for straffeutmålingen

Verken Talleraas eller Stangeland er straffedømt tidligere. Begge skal nå dømmes for grovt uaktsomt, grovt bedrageri.

Straffenivået for grovt uaktsomt bedrageri er lavere enn for forsettlig bedrageri, jf Rt 2003 side 320. Størrelsen på bedrageriene på vel 2,6 millioner kroner for Talleraas sin del, og 500 000 kroner for Stangeland sin del, tilsier likevel isolert sett, ubetinget fengsel, jf Rt 2005 side 185.

Det er straffeskjerpene at deres forhold strakk seg over lange tidsrom – 7 år og 3 måneder for Talleraas sin del og 1 år og 5 måneder for Stangeland sin del – jf eksempelvis Frostating lagmannsretts dom av 19. desember 2008 (LF-2008-91101). Med mindre det foreligger særegne omstendigheter, skal det da utmåles en ubetinget fengselsstraff av ikke ubetydelig lengde, jf eksempelvis Eidsivating lagmannsretts kjennelse av 14. januar 2005 (LE-2004-40903).

Det er også skjerpene at det dreier seg om grovt uaktsomt bedrageri i forhold til et system som er basert på tillit, jf Rt 2005 side 1195. Tillitsbaserte systemer er sårbare. Det er derfor viktig at straffbar utnyttelse av slike systemer, blir møtt med effektive sanksjoner. At utnyttelse av slike systemer blir møtt med effektive sanksjoner, må antas å virke allmennpreventivt mot trygdebedragerier generelt.

Samtidig trekker det i formildende retning at helt enkle kontrollrutiner – som spørsmål om selvangivelser, næringsoppgaver, likningsattester med videre – mest sannsynlig ville ha forhindret eller stoppet Talleraas og Stangeland før deres forhold fikk utvikle seg, jf Borgarting lagmannsretts dom av 27. november 2009 (LB-2008-145381).

Sakene mot Talleraas og Stangeland har ikke hatt ubegrunnet liggetid. Ingen er egentlig å laste for at det gikk vel 2 år fra forholdene ble avdekket, til det ble tatt ut tiltale. Retten ser likevel den lange saksbehandlingstiden som formildende.

At både Talleraas og Stangeland har sagt at de vil tilbakebetale uberettiget pensjon så langt det ikke er tale om foreldelse, får derimot begrenset vekt, jf Rt 2008 side 1386. Det samme får den omstendighet at sakene mot dem har vært gjenstand for omfattende mediaomtale, jf Høyesteretts ankeutvalgs beslutning av 27. oktober 2010 (HR-2010-1821-U) og Rt 2001 side 227.

4.2 Straffeutmålingen for Talleraas

Det er tale om grovt uaktsomt bedrageri av et svært høyt beløp – vel 2,6 millioner kroner – over svært lang tid – 7 år 3 måneder.

Retten vurderer Talleraas sin uaktsomhet som svært grov. Han må slik retten ser det, sies å ha holdt seg i nær opptil bevisst uvitenhet om betydningen av egen inntektssituasjon. Sammenliknet med andre som er blitt holdt frem som eksempler – som Tore Austad, Kjell Magne Bondevik og Einar Steensnæs – har han utvist særdeles liten aktivitet med sikte på

å komme til bunns i betydningen av denne. Talleraas både kunne og burde ha lagt frem konkrete opplysninger om sin inntektssituasjon.

Etter en sammenlikning med straffnivået i noenlunde tilsvarende saker, jf eksempelvis Frostating lagmannsretts dom av 19. desember 2008 (LF-2008-91101), og avveining med de nevnte generelle straffeutmålingsmomentene, finner retten at straffen passende kan settes i samsvar med aktors påstand til fengsel i 6 måneder.

4.3 Straffeutmålingen for Stangeland

Det er tale om grovt uaktsomt bedrageri av et mindre beløp og over en kortere periode enn for Talleraas. Det dreier seg om grovt uaktsomt bedrageri av vel 500 000 kroner over 1 år 5 måneder. Stangeland sitt forhold ligger også lengre tilbake i tid.

Retten vurderer imidlertid også Stangeland sin uaktsomhet som svært grov. Også han har holdt seg i sterkt klanderverdig uvitenhet om betydningen av egen inntektssituasjon. Også han har vist liten aktivitet sammenliknet med andre med sikte på å komme til bunns i betydningen av denne. Også han både kunne og burde ha lagt frem konkrete opplysninger om sin inntektssituasjon.

Etter en sammenlikning med straffnivået i noenlunde tilsvarende saker, jf eksempelvis Borgarting lagmannsretts dom av 13. september 2006 (LB-2006-29898) som riktignok gjaldt forsettlig bedrageri, men et langt lavere beløp enn i Stangeland sin sak, og avveining med de nevnte generelle straffeutmålingsmomentene, finner retten at straffen passende kan settes i samsvar med aktors påstand til fengsel i 60 dager.

5 Sakskostnadsspørsmålet

Retten finner at både Talleraas og Stangeland må dømmes til å erstatte det offentliges sakskostnader etter hovedregelen i straffeprosessloven § 436 med 100 000 kroner hver. Sakene mot dem har vært svært kostnadskrevende. Ingen av de to befinner seg i noen svak økonomisk situasjon, jf straffeprosessloven § 437 siste ledd. Retten bemerker også at hvert av sakskostnadsbeløpene utgjør et symbolsk beløp i forhold til de totale kostnadene ved hver av sakene.

Dommen er enstemmig.

DOMSSLUTNING

- 1 Anders Talleraas, født 4. februar 1946, dømmes for overtredelse av straffeloven § 271a, jf § 270 og § 271 til fengsel i 6 – seks – måneder.

Anders Talleraas, født 4. februar 1946, dømmes til å erstatte det offentliges sakskostnader med 100 000 – etthundretusen – kroner.

- 2 Magnus Stangeland, født 17. mars 1941, dømmes for overtredelse av straffeloven § 271a, jf § 270 og § 271 til fengsel i 60 – seksti – dager.

Magnus Stangeland, født 17. mars 1941, dømmes til å erstatte det offentliges sakskostnader med 100 000 – etthundretusen – kroner.

Dommen ble lest opp i nærvær av de domfelte og deres forsvarere. De domfelte ble orientert om at dommen derved var forkynt for dem, om adgangen til å anke dommen, frist og framgangsmåte. Begge fikk utdelt kopi av dommen med ”Rettledning til domfelte”.

Etter konferanse med sin forsvarer erklærte Talleraas at han tok betenkningstid.

Etter konferanse med sin forsvarer erklærte Stangeland at han tok betenkningstid.

Retten hevet

Jannicke Johannesen

Magne Johan Furesund

Ellen Cecilie Jahre Killengreen

RETTLEDNING TIL DOMFELTE I TINGRETTE

Anke over tingrettens dom

Lagmannsretten er ankeinstans for tingrettens avgjørelser. Anke over en dom i tingretten må settes fram innen to uker fra den dag dommen er avsagt eller forkynt. Domfelte må innen samme frist angi om det begjæres ny behandling av rettskrav pådømt til fordel for fornærmede eller andre, slik som nevnt i straffeprosessloven § 3.

Hvis du mener at skyldkravene for straff ikke er oppfylt, kan du anke over bevisvurderingen under skyldspørsmålet. Du kan også anke over lovanvendelsen under skyldspørsmålet, utmålingen av straff eller annen rettsfølge, og over feil ved saksbehandlingen.

Lagmannsretten kan nekte å behandle anken hvis retten finner det klart at den ikke vil føre frem. Hvis saken gjelder en forbrytelse som etter loven kan medføre fengsel i mer enn seks år, vil anken bare kunne nektes fremmet når retten finner at anken gjelder spørsmål av mindre betydning, eller at det ellers ikke er grunn til at anken blir fremmet. I saker hvor påtalemyndigheten ikke har påstått eller det ikke er idømt annen reaksjon enn bot, inndragning, eller tap av retten til å føre motorvogn, kan anken bare fremmes dersom særlige grunner taler for det.

Hvis anken blir fremmet, får du oppnevnt en forsvarer som betales av det offentlige. Dersom du ønsker en bestemt forsvarer, bør du opplyse om det samtidig med anken eller så snart som mulig senere.

I ankeerklæringen må nevnes:

- den dom som ankes, om anken gjelder hele dommen eller bare enkelte tiltaleposter, og om den omfatter avgjørelse om inndragning eller mortifikasjon
- om anken gjelder saksbehandlingen, bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet, lovanvendelsen under skyldspørsmålet, eller avgjørelsen om straff eller annen rettsfølge
- når anken gjelder saksbehandlingen; hvilken feil som påberopes
- om det begjæres ny behandling av rettskrav til fordel for fornærmede eller andre, som nevnt i straffeprosessloven § 3

Ved begjæring om ny behandling av krav som nevnt i straffeprosessloven § 3, må det angis:

- 1 om den gjelder hele avgjørelsen
- 2 det resultat som kreves
- 3 de feil som gjøres gjeldende
- 4 den faktiske og rettslige begrunnelse for at det foreligger feil
- 5 de bevis som vil bli ført

Videre bør nevnes:

- nye bevis som påberopes
- den endring som ønskes
- ved anke over lovanvendelsen; hvilken feil anken grunnes på

Du kan sette fram ankeerklæringen skriftlig eller muntlig for den tingretten som har avsagt dommen, eller for påtalemyndigheten (f.eks. statsadvokaten eller politiet). Hvis du er varetektsfengslet, kan du også sette fram anken for tilsatte i fengselet. Forsvareren eller en annen advokat kan gi råd om du bør erklære anke, og eventuelt hjelpe deg med å skrive ankeerklæringen. Du kan også få hjelp til å skrive ankeerklæringen hos tingretten, påtalemyndigheten eller hos tilsatte i fengselet. I alle tilfelle må du selv underskrive ankeerklæringen.

Begjæring om ny behandling i tingretten

Hvis du er domfelt uten å ha vært til stede under hovedforhandlingen, kan du begjære saken behandlet på nytt. Vilkårene for ny behandling på grunn av møtefravær er at du gjør det sannsynlig at du hadde gyldig fravær, og at du ikke kan bebreides for at du unnlot å melde fra i tide. Begjæring om ny behandling må settes frem for tingretten eller påtalemyndigheten innen to uker fra dommen er forkynt.

Fengselsstraff

Dersom du er idømt fengselsstraff og har særlige ønsker om tidspunktet for soningen av denne, må du henvende deg til politiet. Du vil få pålegg av politiet om å møte til fastsatt tid og sted for soning av fengselsstraffen.

Dersom du er idømt betinget fengselsstraff, betyr det at utmålingen eller fullbyrdelsen av straffen er utsatt i en prøvetid. Grunnvilkåret ved betinget dom er at du ikke begår noen ny straffbar handling i prøvetiden. Det kan være fastsatt andre vilkår i dommen. Hvis du begår en straffbar handling i prøvetiden, kan retten gi en samlet dom for begge handlingene eller særskilt dom for den nye handlingen. Hvis du bryter fastsatte vilkår, kan retten bestemme at straff helt eller delvis skal fullbyrdes.

Samfunnsstraff

Dersom du er idømt samfunnsstraff, vil det si at du er pålagt å utføre samfunnsnyttig tjeneste, delta i program eller andre tiltak utarbeidet av Kriminalomsorgen i frihet i så mange timer som retten har bestemt. Samfunnsstraffen kan også inneholde forbud mot kontakt med bestemte personer. Kriminalomsorgen bestemmer når og hvordan straffen skal gjennomføres. Hvis du begår en ny straffbar handling før samfunnsstraffen er gjennomført, eller hvis du ikke utfører samfunnsstraffen, kan retten bestemme at den subsidiære fengselsstraffen helt eller delvis skal fullbyrdes.

Bot

Hvis en bot ikke blir betalt til fastsatt tid, vil den bli innkrevet av Statens Innkrevingsentral ved lønnstrekk eller annen tvangfullbyrdelse. Lykkes ikke dette, må den subsidiære fengselsstraffen sones.